

Bidrag til Oplysning

om

den theologiske Embedsprøves Form og Omfang siden Reformationen.

Af

Holger Fr. Rørdam.

Hvad jeg her agter at meddele, kunde maaske rettest bestemmes som en udførlig Fremstilling af de Fordringer, der i Danmark (og Norge) til forskellige Tider ere stillede af Staten til Kirkens Lærere med Hensyn til Lærdom, Kundskaber og Evner eller Færdigheder. Spørgsmaalet om, hvad der rettelig bør forlanges, og hvorledes Prøven bør være indrettet, har i den seneste Tid fremkaldt en Del Bevægelser og Overvejelser: det vil derfor maaske ikke være ukjærkomment at se nogle paalidelige samlede Oplysninger om dette Forhold i Tiden fra Reformationens Dage og foreløbig til 1707, da en omhyggeligere Prøvelse anordnedes, efterat temmelig vidtløftige, men resultatløse, Forhandlinger vare førte angaaende en gennemgribende Forandring i de dagjældende Regler for Præsteembedernes Besættelse. — Forholdene i Sønderjylland ere her ikke tagne i Betragtning; hvad der om disse kunde være at bemærke, skal jeg maaske ved en anden Lejlighed komme tilbage til.

Den første Gang, Staten fremtræder med nogen Fordring angaaende Præsternes Lærdom og Kundskaber, men uden dog endnu at kunne sætte Fordringen igjennem, var i Udkastet til Christiørn II.s Love. Tidligere havde alt sligt udelukkende været en Kirkesag, hvori Staten ikke

havde blandet sig; og medens den katholske Kirke havde gjort Fordringer til den vordende Præst, som Staten ikke kunde have nogen Grund til at fastholde (som: ægte Fødsel, ugift Stand), havde den med Hensyn til Lærdommen stillet sine Fordringer saa lavt, at Christiørn II fandt sig beføjet til at forsøge paa at udvide dem. Ved den katholske Præsteordination var der nemlig blot fordret af Ordinanden, at han skulde kunne synge, læse (Latin), kunne Trosbekjendelsen og Fadervor udenad, samt opregne Festdagene¹). I Udkastet til Christiørn II.s Love fandtes derfor den Bestemmelse: »Ingen verdslige Personer skulle herefter vies til Subdiaconus eller Diaconus, med mindre han skjeligen kan bevise, at han har 20 Gylden Rente om Aaret af hans eget Patrimonie eller af Kirkens Beneficier, og skal være vel lærd, saa han er Magister eller Baccalaureus i den hellige Skrift, som er Biblia, eller han kan gjøre der Fyldest for, paa det han skal vide at prædike og sige rettelig det hellige Evangelium og Epistel for hans Sognekjendte; hvor han ikke saa lærd er, da skal Bispen afvise ham«. Endvidere: »hver Kapellan skal have studeret udi to Aar udi Evangelio og Epistel, førend han tager sig saadan Befaling paa«²). I den endelige Redaktion af Loven ere dog disse Bestemmelser udeladte, saa Kongen eller hans Raadgivere maa have anset det for farligt at gjøre et saadant Indgreb i den Ret, Kirken hidtil udelukkende havde haft til at bestemme, hvilke Fordringer der skulde stilles til dens Tjenere. I og for sig var en saadan Bestemmelse fra Statens Side ogsaa aldeles reformatorisk, saa det ikke kan undre os, at den endnu ikke lod sig sætte igjennem 1522. En anden Bestemmelse med Hensyn til Aldersgrænsen for

¹) Felix Malleolus, de Exorcismo p. 101 (anf. i Heibergs Ped. Palladius, S. 67).

²) Rosenvinge, Gl. danske Love. IV, 45. Disse Bestemmelser findes kun i Chr. II.s saakaldte gejstlige Lov, som Rosenvinge har bevist kun er Udkastet til den saakaldte verdslige Lov.

Meddelelsen af de forskjellige gejstlige Vielser, som findes i Udkastet til Christiern II.s Love, maatte ogsaa vige sin Plads i den endelige Redaktion, skjønt den vistnok langt mindre stred mod det bestaaende, end den ovenanførte Bestemmelse om forudgaaende akademisk Dannelse¹⁾.

Ved den Stilling, Kongen ved Reformationen kom til at indtage i Forhold til Kirken, maatte det tillige blive hans Opgave at paase, at Præsterne havde en saadan forudgaaende Dannelse, at de kunde være istand til at være Folkets Vejledere. At Kongen forbeholdt sig et saadant Tilsyn, udtales første Gang i det Brev, Christian III udstedte d. 6. April 1536 ved Malmøs Overgivelse. I det Kongen nemlig tilstod Byens Borgere Ret til selv at udvælge sig »de evangeliske Prædikantere, som dem rettelig maa og kunne prædike og lære det hellige Evangelium og Guds Ord«, forbeholdt han sig dog, at »de ingen Prædikanter udvælge uden de, som vi konfirmere og samtykke, paa det at han skal examineres, om han er god og nyttig derfor, baade i sit Levnet og Lærdom«²⁾. I den Forsikring, Kongen udstedte d. 28 Juli s. A. ved Københavns Overgivelse, gjenfinde vi denne Bestemmelse omtrent med de samme Ord³⁾. — En Prøve, hvorved Lærdom og Levnet undersøgtes, blev altsaa anset for nødvendig, for at Kongen som Kirkens Overhoved kunde meddele den af Menigheden kaldede Præst sin Stadfæstelse. Den nærmere Bestemmelse herom indeholdtes i Kirkeordi-

1) I Udkastet: »Hr. Biskop skal grandgiveligen give Agt paa, at ingen aandelig eller verdslig faa deres smaa Vielse, før de ere 20 Aar gl., og ikke vies til Subdiaconus eller Diaconus, før de ere 25 eller 26 Aar gl., og ikke til Præst, før de ere 30 Aar gl., og ingen Klosterjomfru vies, før hun er 25 Aar gl.« (Rosenvinge a. Skr. S. 4). I den kanoniske Ret (Clem. Lib. I. Tit. VI, c. 3) bestemtes, at naar ingen andre Hindringer vare tilstede, kunde Subdiakonvielsen meddeles i det 18de Aar, Diakonvielsen i det 20de, og Præstevielsen i det 25de Aar.

2) Christian den Tredies Hist. II, 30.

3) Christian den Tredies Hist. II, 41.

nansen, hvor der fastsattes, at naar Menigheden med Herredets Provst havde valgt en Præst, skulde Menigheden forsyne den valgte med en Skrivelse til Stiftets Superintendent, hvori den bevidnede, at Kandidaten var en Mand, der havde »et godt Rygte om et godt Levnet og gode Sæder«, hvorpaa Superintendenten skulde »forhøre« ham om hans »Lærdom og Forstand«¹⁾. Ved Valget af en Superintendent skulde noget lignende ske, idet nemlig de fire Kjøbstedpræster, som havde valgt ham, skulde følge ham »til den Superintendent, som er næst ved Haanden, at han der bliver overhørt«²⁾.

Vi se altsaa, at skjønt Kongen havde anordnet en Prøve, overlod han det dog fra først af til Kirken selv at bestemme, hvor store Fordringer med Hensyn til Lærdom der skulde stilles til den, der var valgt til et kirkeligt Embede. Imidlertid mangler det dog ikke ganske paa Antydning af, hvad der med Rette burde fordres af en saadan. Saaledes findes der i Universitetsordinansen af 1539 følgende Ytringer: »Man bør ikke taale, at de blive Sognepræster, som foragte alle smukke Videnskaber, og ikke engang kunne tale Latin, saa at de kunne læse og forstaa gudelige Skrifter og de hellige Læresætninger. Thi deraf er Følgen, at de siden misunde andre, hvad de ikke selv kjende, og at de ikke allene ikke fremme Børneskoler, Studeringer og Gudfrygtigheds Lærdom blandt den ulærde Almue, men endogsaa bidrage til at nedbryde samme, idet de anse det for tilstrækkeligt, naar man kan læse Tydsk eller Dansk. Hvad om de, hvis Skrifter du benytter, ikke havde forstaaet mere end du? Hvem skulde have skrevet noget for dig paa Tydsk eller Dansk, hvoraf du kunde tage det, som du nu lærer i Kirken? thi sligt skrives nuomstunder for den ulærde, idet det hentes fra det hebraiske,

¹⁾ Kirkeordin. Udg. 1640. Bl. XLIV. (Jfr. Udkastet til Kirkeordin., Kirkehist Saml. I, 113).

²⁾ Kirkeordin. Udg. 1640. Bl. LXXXI vers.

græske og latinske Sprog af saadanne Mænd, som forstaa de lærde Sprog og andre Videnskaber, og som ere mægtige i Ordet til at lære Menigheden og stoppe Munden paa Modstanderne: og saadanne Mænd bør Bisper og Præster være, som vi vide af Pauli Ord. Naar der rejser sig en fanatisk Aand, som begynder at udstrø vildfarende Lærdom, saa falder desværre en saadan ulærd Præst enten selv først i Kjættei, saa han siden endogsaa forfører andre, eller han kan idetmindste ikke saaledes staa imod, at han kan stoppe Munden paa Modstanderne, saa hans Menighed ikke forvirres ved den falske Lære. Hvad have vel de, som ere Foragtere af Studeringer, hidtildags udrettet imod gamle og ny Vildfarelser? Dersom Gud i sin Naade ikke havde opvakt os gudelige og lærde Mænd, som fordum de hellige Profeter iblandt hans Folk, saa havde det været ude med den kristelige Lærdom. Ikke at tale om, at ulærde og ustuderede Folk, som ville være Præster og forestaa Menigheder, paadrage sig Beskyldningen for Ugudelighed; thi dersom de vare gudeligt sindede, saa maatte de grue for, som ulærde og uforsøgte Folk, at være Sjælesørgere¹⁾. Alt dette, hvori vi gjenkjende Bugenhagens og overhovedet Reformatorerne Tankegang, indeholder dog snarere Raad og Advarsel end nogen Befaling. Endnu kunde man ikke gjøre lærd og specielt akademisk Dannelse til Betingelse for Adgang til Præsteembederne, hvis ikke mindst de tre Fjerdedele af alle Landets Præstekald skulde staa ubesatte. Alt hvad Regjeringen kunde gjøre, var at sørge for, at der blev indrettet et godt theologisk Fakultet ved Universitetet, at anvise dette en god Plan for dets Virksomhed, at lette Adgangen til Universitetet for uformuende Studenter, og, forsaavidt Menighedernes fri Valgret tillod det, at begunstige dem, som havde erhvervet sig den akademiske Dannelse, ved at anbringe dem i de anseeligere Præsteembeder.

¹⁾ Cragii Ann. Addit. p. 110. Overs. I, 665.

Imidlertid vedblev Examinationen for Superintendenten at være den almindelige Prøve, som alle skulde underkaste sig, inden de kunde faa Præstevielsen. Om denne Prøves Beskaffenhed og Omfang i Tiden nær ved Reformationen indeholder et (utrykt) Skrift af Dr. Peder Palladius al ønskelig Oplysning. Der fordredes, at Examinanden skulde være vel bekendt med de kristelige Hovedlærdomme, og grundigt kjende Forskjel paa Lov og Evangelium. Det gjaldt om især at prøve, hvorvidt han var godt hjemme i de Lærestykker, som han nærmest kunde faa Brug for i sin tilkommende Virksomhed som Menighedens Lærer; men speciel theologisk Lærdom, Kundskab i det græske og hebraiske Sprog, blev der ikke lagt Vægt paa. Ligesom Præstens senere Lærervirksomhed især kom til at dreje sig om Katekismens fem Hovedstykker, saaledes lod ogsaa de fleste Spørgsmaal, der ved Prøven forelagdes ham, sig henhøre til disse. I det hele aabenbarer der sig i denne Palladii Maade at prøve Kandidaterne paa, et saa sundt og praktisk - kirkeligt Blik, at vi ikke kunne nægte det vor Beundring, navnlig naar vi vide, hvor meget mere »oplyste« Tider senere mistede Synet for, hvad det især er kom an paa, for at en Præst skulde kunne virke med Nytte blandt Almuen. Med Examinationen forbandt Palladius tillige praktiske Vink om, hvorledes visse Dele af den præstelige Embedsgjerning bedst burde tages forat være til den rette Opbyggelse for Menigheden (f. Ex. Sygesøg, Skriftemaal o. fl.)¹⁾.

Den første Afvigelse, vi finde, fra den i Kirkeordinansen paabudte Form for Prøvelsen, er den, som skete med de udvalgte Superintendents Overhørelse, idet denne henlagdes fra Nabosuperintendenten til Universitetet. Det

¹⁾ Af dette Skrift (Libellus de forma examinandi Episcopum [o: en Præst]) er Udtog meddelt af A. C. L. Heiberg i Scharlings og Engelstofts Theol. Tidsskrift. VI. 1 H. S. 180 - 92, efter det originale Haandskrift, som opbevares i Sjællands Bispearkiv.

maa vistnok overhovedet anses som højst tvivlsomt, om den oprindelig paabudte Form nogensinde har været overholdt. I M. Hans Tavsens Bestalling som Superintendent i Ribe (21 Oktbr. 1541) omtales nemlig ikke nogen saadan »Overhøring« af en Superintendent, men derimod »de Vidnesbyrd hannem givne ere af Doctores, Læsemestere og andre lærde Mænd udi vor høje Skole, at han lærd og desligeste udi sit Levnet og Omgængelse bekvem er til samme Superintendents Embede«¹⁾. Ligeledes vide vi, at Universitetet 1552 fik Befaling om at examinere M. Niels Palladius, inden han tiltraadte Superintendentembedet i Lund²⁾. Vilde man nu end antage, at der ved disse to Mænd har været særegne Omstændigheder, som gjorde det mindre passende at lade dem overhøre af en anden Superintendent (ved Tavsens kunde man saaledes tænke paa den store Anseelse, han nød, der vel kunde gjøre ham værdig til allene at bedømmes af Rigets øverste Lærdomstribunal, og med Hensyn til Niels Palladius kunde det synes upassende, at hans Broder skulde examinere ham), og at Overhøringen ellers er gaaet for sig paa den i Ordinansen foreskrevne Maade, saa er det dog vist, at Universitetets Dom senere blev æsket under Forhold, hvor der ikke kunde være noget saadant Hensyn at tage. Saaledes befalede Frederik II 1572 Universitetet at »overhøre og examinere« M. Peder Thøgersen, der af Kapitlet i Viborg og alle Stiftets Provster var udvalgt til deres Superintendent³⁾. I den følgende Tid vide vi ogsaa, at dette i Regelen var Tilfældet, hvor ikke al Prøve efter Omstændighederne maatte falde bort, som naar den første theologiske Professor ved Universitetet kaldtes til en Bispestol, da det her aabenbart var mindre passende at sætte hans yngre Kolleger til at examinere ham, selv om hele Prøven kun var en Form,

¹⁾ Utrykt Dok. i Geh.-Ark.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. I, 8.

³⁾ Se Tillæg, Nr. 3.

noget den forøvrigt vistnok i Regelen var. Jeg kan ikke sige med Sikkerhed, naar denne Prøve afskaffedes; i Christian IV.s Tid var den nok endnu i Brug¹⁾, og den er da formodentlig bortfalden ved Enevoldsmagtens Indførelse.

For dem, der vilde være Præster, blev det lidt efter lidt mere almindeligt, at de, efterat have fuldendt deres Skolegang (som da til enhver Tid var en nødvendig Betingelse for at blive Præst), begav sig til Universitetet og blev der idetmindste et Aarstid. Forskjellige Kongebreve vise, hvorledes Regjeringen søgte at fremme disse akademiske Studier. Da saaledes Daniel Olufsen (en Søn af Dr. Oluf Chrysostomus) 1559 var kaldet til Sognepræst i Hjørring, fik han, som det synes paa Ansøgning, kongeligt Brev paa, at han maatte faa dette Sognekald, »dog saa at han skal endnu studere her udi Universitetet udi tre Aar og lægge flittig Vind paa sig udi den hellige Skrift og andre boglige Kunster, saa han kan tjene Religionen udi Fremtiden og gjøre sine Sognefolk den tilbørlige Tjeneste inden Kirken og uden, som en Sognepræst bør at gjøre, og skal han midlertidig holde til samme Sogne en god lærd og forstandig Mand, som kan dem forestaa og gjøre Sognefolket tilbørlig Tjeneste, og naar forskrevne tre Aar forløbne ere, og forskrevne Daniel Olufsen vil

¹⁾ Det paastaar idetmindste Zwergius i sin haandskrevne Fortsættelse af Sjæll. Cleresie (under M. Niels Palladius). I den norske Kirkeordnans (1607) hentydes ogsaa til en Undersøgelse, om den udvalgte Superintendent var »skikkelig udi Lærdom og Levnet«, inden han fik den kongelige Stadfæstelse. — Efterat dette var skrevet, er jeg bleven opmærksom paa følgende Anmærkning i Heibergs Ped. Palladius S. 17: »De udvalgte Biskoppers Examination af en anden Biskop blev endnu iagttaget i Christian d. 4des Tid. Brynjolf Svendsen blev saaledes 1639 d. 29de April examineret af Dr. Brochmand, før end han d. 5te Maj blev indviet til Biskop over Skalholt Stift (Harboe, Reform. paa Island, i Kbhvnske Selsk. Skr. VII, 15). Og Finnus Johanneus fortæller i Hist. Eccl. Isl. III, 7, at Biskopskandidaternes Examination var i Brug lige til Enevoldsregjeringens Indførelse i Danmark.«

sætte sig ned hos forskrevne Sogne, da skal han være forpligtet at have Professorum et Præceptorum suorum testimonium her udi Universitetet, saa at han haver flittig og vel studeret og er duelig til at forestaa samme Sogne, og dersom hans Brøst herudi bliver befunden, skal han dermed have forbrudt dette vort Brev, og vi en anden lærd Mand med samme Sogne at forlene¹⁾. Selv naar en Mand alt en Tidlang havde været Præst, tillod Regjeringen ham uden Vanskelighed for en Tid at lade hans Embede besørge ved en Kapellan, naar han selv vilde begive sig til Universitetet for at studere videre; ligesom der undertiden sørgedes for, at Vedkommende kunde faa nødtørftig Underholdning, saalænge han var ved Universitetet, naar Sagerne ikke kunde ordnes saaledes, at det Kald, han forlod, kunde afgive det fornødne²⁾. Indtil 1569 vedblev dog mange at lade sig nøje med den Dannelse, de kunde erhverve sig i de større Skoler og ved Domkirkerne, hvor Læsemestere vare ansatte³⁾. Men i dette Aar udgik der kongelig Befaling om, at »alle Superintendenterne skulde være for- tænkte, at de efter denne Dag ingen annamme, indvie eller ordinere til Præsteembede, med mindre end de nogle Aar tilforn flittigen og vel her udi Universitetet have studeret, og siden skilles herfra med Rectoris Testimonio; eller og, dersom de have studeret udenlands, at de dog tilforn examineres af Professoribus Facultatis Theologicæ her udi Universitetet, og af dennem fange Vidnesbyrd, saa de udi

¹⁾ Utrykt Dokument.

²⁾ Se Tillæg, Nr. 1, 2, 5.

³⁾ Se en Ytring af Magn. Matthiæ om Lunds Skole, anf. i Kirkehist. Saml. II, 283. Jfr. Danske Mag. VI, 297. At der var Steder, hvor man endda maatte være glad, naar man kunde faa slige Personer til Præster, ses af den Klage, vi 1550 høre fra Bornholm: »at paa dette Land var et drabeligt og saare skadeligt Breck paa Sogneprester, Degne og andre Kirkepersoner, alene af den Aarsag, at der ikke holdes Skole (der) paa Landet« (Engelstofts Univ. og Skole Ann. 1811. II, 51).

alle Artikler udi Religionen kommer overens med Guds Ords Tjenere udi dette Rige¹⁾. Ved denne Bestemmelse var det dog ikke Meningen, at Studenterne skulde underkaste sig nogen Examen, og specielt nogen theologisk Examen, inden de forlod Universitetet — den Prøve, som de, der havde været udenlands, skulde underkaste sig, var ikke beregnet paa at undersøge deres Kundskaber, men deres Tro, for at man kunde sikre sig imod, at fremmed Vranglære skulde indsnige sig. De andre Studenter skulde kun have Vidnesbyrd fra Universitetets Rector om, at de havde studeret (o: hørt Forelæsninger) en vis Tid og at de havde ført et sædeligt Levnet i den Tid, de havde været ved Universitetet. Der bestemtes ikke noget om, hvorlænge de skulde have studeret, men af Praxis ved man, at et Aar i den første Tid blev anset for tilstrækkeligt, skjønt vel ogsaa dette Tidsrum maatte betragtes som Minimum. At det var saa, ser man ogsaa af et sjællandsk Synodalmonitum af 1573, hvorved Bispnen paalægger Provsterne at have deres Opmærksomhed henvendt paa, at ingen antoges til noget Præstekald, uden han havde studeret et Aar ved Universitetet i Kjøbenhavn²⁾. At der imidlertid ikke er blevet holdt strængt over Bestemmelsen, kan man slutte deraf, at det theologiske Fakultet endnu 1593 tilskrev alle Rigets Bisper og advarede dem imod at ordinere nogen, uden han havde studeret nogle Aar ved Universitetet og havde sit Testimonium for Flid og Sædelighed derfra³⁾. Ogsaa klager Biskop Mogens Madsen i Lund i sine Synodaltaler over, at »Folk, der blot have kigget en lille Smule i den latinske Grammatik, endskjønt de ere ukyndige saavel i alle andre Videnskaber som fornemmelig i den ægte Theologi, vove dog med store Løfter

¹⁾ Denne Bestemmelse findes i Frederik II.s Kommunitetsfundats (Beckman, Commun. Reg. Havn. Hist. p. 178).

²⁾ Pontoppidan, Ann. III, 437

³⁾ Pontoppidan, Ann. III, 522.

at tilbyde deres Tjeneste i Sogne, hvor der mangler Præst, eller hvor Præsten er gammel og svag, i Tillid til, at de nok kunne lære en Prædiken udenad af en Postil«¹⁾. I Christian IV.s Norske Kirkeordinans (af 1607) optoges derfor ogsaa en Bestemmelse, der sigtede til at forhindre slige ustuderedes Adgang til Præstekald; thi ikke allene befalede der, at ingen kongelig Befalingsmand for Stifterne »for Gunst eller Gave, Vild eller Venskab maatte stadfæste nogen til Sognepræst, uden han tilforn var examineret og overhørt af Superintendenten, om han er lærd og skikkelig for en Sognepræst«, men der kom tillige den Befaling til: »Skulle og alle Superintendenter udi vort Rige Norge være fortænkt, at de efter denne Dag ingen annamme, indvie eller ordinere til Præsteembede, med mindre end de nogle Aar tilforn flittelige og vel udi vort Universitet udi vor Kjøbsted Kjøbenhavn, eller en anden lovlige Universitet, haver studeret, og ere skilte derfra med Rectoris gode Testimonio«²⁾. I de ny Statuter (novellæ Constitutiones), som 18 Maj 1621 gaves for Universitetet, bestemtes, at »paa det Universitetet desbedre kunde blive ved Magt, skulde ingen admitteres til Skole- eller Kirkekald, med mindre de havde studeret continue to eller tre Aar her paa Universitetet, eller og et Aar i det ringeste, om de havde været paa fremmede Universiteter uden Riget. Skulde der dispenseres med nogen enten for deres Dygtighed eller for Mangel paa Personer, da skulde saadant ske consensu senatus academici«³⁾. Og i Forordningen om Præstekald af 12 September s. A. hedder det, at hvis Sognemændene ikke selv kunde udsørge nogen dygtig Person til et ledigt Præstekald, saa skulde det staa enhver frit for at angive sig til Præsteembedet, »hvilken ingen skal maa enten opholde eller

¹⁾ Magn. Matthiæ, Tesseradecas orat. Synod. 1604. p. 19 sq. (anf. i Helvegs Danm. Kirkehist. eft. Ref. 2 Udg. I, 255).

²⁾ Den Norske Kirkeordin. Udg. 1657. Bl. 29.

³⁾ Nyerup, Kbhvns Universitets Annaler, S. 54.

derfra holde, saafremt han har sit gode og nøjagtige Testimonium om sit Levnet og Lærdom enten fra vort Universitet, om han derfra har sin Afsked, eller fra sin privato præceptore, om han paa nogen Tid allene er forløvet¹⁾. I Forbindelse hermed paalagdes det Professorerne at holde sig nøje til Sandheden i deres Testimonier om Kandidaternes Lærdom og Levnet²⁾.

Endnu er der dog ikke Tale om nogen egentlig theologisk Attestats. En saadan foretoges kun under særegne Omstændigheder efter speciel kongelig Befaling, idet tillige med det samme vedkommendes Prædikegaver prøvedes³⁾. Bispeexamen var altsaa endnu den egentlige theologiske Prøve; men denne synes, efterat de akademiske Garantier vare indtraadte, at have antaget en saare lemfældig Karakter, saa at en Person, der blev afvist, kunde oprette det manglende i Løbet af en Maanedstid, og Afvisningen selv hørte til de mere ualmindelige Tilfælde⁴⁾. For Christian IV og hans Mænd, som bestandig mere og mere søgte at indordne alle kirkelige Sager under bestemte Love, i Haab om derved at fremme Folkets Kristelighed, blev det derfor Opgaven ved strengere Bestemmelser at forhindre uværdige og uvidende Personer Adgangen til Prædikeembedet. Det første betydelige Skridt hertil skete ved i den store Forordning om kirkelige Sager af 27 Marts 1629 at forbyde ubekjendte og uøvede Personer at prædike. Forordningens Ord herom ere: »Eftersom enhver, endogsaa ubekjendte, hidindtil er vorden tilladt at optræde paa Prædikestolen og der forhandle Guds Ord, saa skal derimod herefter ingen

¹⁾ Denne Forordning er særskilt trykt.

²⁾ Se Tillæg, Nr. 4.

³⁾ Se min: Arrebos Levnet og Skrifter. I, 99. Not.

⁴⁾ Engelstoft, om Beskikkelse af Kirkens Tjenere (Theol. Tidsskr. V, 2 H. S. 194). — Enkelte Biskopper have muligt gaaet strengere tilværks, end ellers almindeligt var: saaledes hørte det ikke til Sjældenhederne, at den nidkjære Biskop Erik Bredal i Trondhjem (1643—72) rejcerede slet forberedte Kandidater (Medd. af Adjunkt Ludv. Daas i Drammen).

Præstemand tilstede nogen at lade sig høre, med mindre han har været paa Universitetet udi Kjøbenhavn, eller og derfra har Testimonium og noget utvivlagtigt Vidnesbyrd om sin Lærdom, Levnet og Omgjængelse. Dersom og nogle Personer, naar de først have lagt deres gode Fundament og Grundvold i den rene Lærdom og ført derhos et godt og stille Levnet, uden nye Noder eller anden Letfærdighed, sig udi Prædikener paa forskrevne vort Universitet flitteligen og vel øvendes vorder, eller og paa Sorø eller andre Universiteter sig haver opholdet, og findes af vores og de andre Theologis der sammesteds saa begavede, at der er sønderlig god Forhaabning om dem til Guds Ære sligt at kunne forrette med flittig Studering og idelig Øvelse udi Guds sande Frygt og Paakaldelse, maa de dog ikke letteligen eller uden god og noksom Aarsag dertil (men saasom de for os, om Behov gjøres, det aldeles agte at forsvare) sig lade bevæge, saadanne Personer at give derom en liden Seddel, hvilken dog ingen skal meddeles, uden de, som tilforn flitteligen ere overhørte, paa det den studerende Ungdom kan vide sin Tid paa Akademiet vel at anlægge, til Vitterlighed, efter denne Maade:

»In nomine Jesu. Juvenis N. N. honestus et pius recte examinatus et auditus est a nobis aliquoties et habet donum docendi in ecclesia non sine fructu, quod speramus, singulari. Hafniæ etc.«

»Og skulle i det ringeste to eller tre, om de ere tilstede, saadan en Seddel velbetænkt underskrive, intet andet anseendes eller derfor annammendes i nogen Maade¹⁾«. — De her anførte Bestemmelser gjaldt nærmest Adgangen til at prædike før Ordinationen, de efterfulgtes snart af en Forordning, der skulde udfylde og nøjere bestemme den tidligere og yde den tilsvarende Sikkerhed med Hensyn til Adgangen til selve Præsteembedet. Herom fik Professorerne i Kjøbenhavn følgende Brev, der indeholder Grundlaget for

¹⁾ Trykt hos Paus, Gamle kgl. Forordninger og Privilegier. S. 696—97.

alle senere Bestemmelser om den theologiske Embedsprøve¹⁾:

„Christian IV. Vor sønderlig Gunst tilførn. Vider, at endog udi næstforledne vor om Kirkens Myndighed udgangne Forordning blandt andet befalet er, at ingen skal stedes at lade sig høre paa Prædikestolen, saa fremt han ikke har fra Universitetet noget utvivlagtigt Vidnesbyrd om sin Lærdom, Levnet og Omgjængelse, og vi dog naadigst forfare saadan endnu ikke at efterkommes, da bede vi eder og hermed alvorligen befale, at I Studenterne herom adværer, at saa mange af dennem, som er tilsinds at lade sig bruge paa Prædikestolen eller og til nogen fornem Skolebestilling, skulle tage en Attestation af trende Professoribus i det ringeste, blandt hvilke skulle være en eller to af Theologis: hvilke Professores skulle give samme Personer en underdanigst Attestation, formeldende, hvorvidt de sig i Lærdom og særdeles Guds Ords Kundskab forfremmet have: nemlig at de saa in lectione Biblica øvede ere, og in locis communibus sanæ doctrinæ et confessionis saa grundede, at man formoder, de med Guds Aands og Naades Hjælp og Bistand sig med god Forhaabning hos Superintendentes til videre Examen, og hos Provster og Menigheder til at lade sig høre, hvor noget Kald ledigt vorder, og ellers, kunne angive. De, som saadan Attestation ikke have, maa ikke stedes paa Prædikestolen, eller de øverste Lectier i de store Skoler at forestaa, meden allene til ringe Skoletjenester, eftersom de af Bisperne kunne kjendes dygtige. Dog dersom samme Personer, som sig saaledes i ringe Tjenester have bruge ladet, siden af Bisperne befindes sig saavidt at have forbedret, at de højere Kald kunne forestaa, maa de og lade sig høre, dog at de paa Universitetet efter vores naadigste Forordning tvende Aar udi alt have sluderet, og siden, naar de kaldede vorder, efter forrige Sædvane Testimonium Universitatis affordre, og skal udi alle Testimoniis, ingen undtagen, endog deres, som allerede sær Attestation have, de trende Examinatorum Attestation indføres. De Personer og, som allerede Attestation taget have, maa ved andre eller tilfældige Bude deres Testimonium lade affordre,

¹⁾ Af Sjæll. Tegnelser Nr. 24. Fol. 345—46.

sønderlig de, som enten i Norge (hvilke og deres Testimonia tillige med Attestation kunde medgives, hvor ellers ingen Betænkende falder) og langvejs hjemme ere, eller og i andre Maader ere lovligen forhindrede og utvivlaltigen af god Lærdom og Levnet. Og eftersom vi vel eragte en Del Studenter allerede at have, herom uvidende, begivet sig fra Universitetet, da skal denne vor Befaling først forstaas at angaa og efterkommes næstkommende Paaske; og paa det ingen maa opholdes, da skal Rector Universitatis hvert halve Aar in Consistorio nævne forskrevne trende Examinatores (blandt hvilke skal altid være en Theologus) og deres Navne lade intimere, at Studenterne kunne vide, hvor de om Attestation have at anholde. Paa det og sædvanlige Lectiones ikke forhindres maa, da skal Attestationis Examen holdes om Onsdagen og Løverdagen, naar ikke læses, og skulle Theologi, saa mange uforhindrede ere, sig derhos lade finde og Attestationen med underskrive. Hvis de Testimonia og dennem følgende Prærogativer belanger, som udi vores om Kirkens Myndighed udgangne Forordning¹⁾ ere befalede, med dennem forholdes, som samme Sted udi den anden Artikel formeldes, hvilket vi for godt naadigst anse og at stilles udi Værket: hvorefter I eder, saa og alle og hver vedkommer, uden nogen Undskyldning have at forholde. Datum Hafniæ den 7 Novembris 1629.“

Samtidigt udgik der Befaling til alle Rigets Bisper om at paase, at denne Forordning overholdtes, men tillige føjedes dertil: »Dog have I, uanset forbemeldte Professorum Attestation, som er allene et Universitets og Studii Examen (og det fast andet og højere er Guds Menighed at forestaa, end vel at have studeret), eder dog med Examine flitteligen at foreholde, om saa var, at nogen, som tilforn overhørt var, siden ved Uflid og Forsømmelse sig havde forværret, eller og ikke end dermed noksom en Menighed at forestaa kunde være bekvem«²⁾. Det var altsaa ikke Kongens Hensigt med den ny Forordning at ophæve Bisper-

¹⁾ 2: den foran (S. 620—1) omtalte Forordning af 27 Marts 1629.

²⁾ Kgbrev af 7 Novemb. 1629 (Sjæll. Tegn. Nr. 24. Fol. 347).

examen, der skulde vedblive at bestaa som den egentlige kirkelige Prøve. — I April 1630 bekjendtgjordes Bestemmelsen om den ny Examen for Studenterne og fremkaldte strax endel Misfornøjelse, da de, der havde taget Baccalaureatgraden, mente, at de burde fritages for yderligere Prøve, noget, der imidlertid ikke blev dem tilstaaet. Derimod fritog Professorerne Magistrene fra den ny Prøve, da disse, inden Graden var bleven dem meddelt, havde maattet tage en Examen; men tillige vedtoges der, at »naar herefter Candidati Magisterii examineredes, da skulde Doctores Theologiæ sonderligen examinere dem in lectione biblica et locis communibus og give Agt paa, at ingen admitteredes, uden de, som vare idonei«. Skjønt denne Bestemmelse kunde synes ganske human, indesluttede den dog tillige, at alle Magistre skulde være Theologer, og meget snart fortolkedes virkelig den kongelige Forordning af Universitetet paa den Maade, at ingen kunde faae Testimonium for fuldendte Universitetsstudier, uden at underkaste sig den theologiske Prøve, selv om han erklærede, at han vilde slaae ind paa en anden Bane¹⁾. I det Hele blev den ny Bestemmelse overholdt med en stor Strængighed, som navnlig viste sig i en Sag, der rejste sig, fordi den tyske Præst ved S. Petri Kirke i Kjøbenhavn, Bernt Meier havde tilladt nogle tyske Studenter at prædike i Kirken, uden at de havde erhvervet sig Attestats ved Universitetet²⁾.

Efter Forordningens Ord var det *Lectio Biblica* og *Loci communes*, hvori Kandidaterne skulde prøves. Ved den første Læregjenstand maa ikke egentlig forstaas Exegese i den Betydning, hvori denne Disciplin nu almindelig tages, men Bibelkundskab overhovedet, nærmest efter den latinske Bibel. Kundskaben til Bibelens Grundsprog udstrakte sig

¹⁾ Med Hensyn til disse og andre akademiske Forhandlinger om den nye Attestation henvises til de Uddrag af *Acta Consist.*, der ere meddelte som Tillæg, Nr. 6.

²⁾ Om denne ikke umærkelige Sag skal jeg ved Lejlighed i en egen Artikel meddele nøjere Oplysning.

i de fleste Tilfælde neppe videre end til at kunne give en tarvelig latinsk Oversættelse af det hele eller en Del af det Ny Testamente, og lidt Kjendskab til Begyndelsesgrundene i det hebraiske Sprog. *Loci communes* er som bekendt en Fremstilling af den kristelige Lære, hvorved Katekismens Ordning af denne almindelig fulgtes, og Dogmatik og Moral behandlede under ett. Som Lærebog i denne Disciplin har man paa denne Tid uidentivl brugt Dr. Cort Dieterichs (Præst og Superintendent i Ulm) »*Institutiones Catecheticæ* e b. *Lutheri Catechesi depromptæ et variis notis illustratæ*«, hvoraf man har en kjøbenhavnsk Udgave fra 1623; senere er maaske Dr. Jesper Brochmands *Epitome Systematis Theologici* (Hafn. 1649) blevet brugt¹⁾.

¹⁾ Da det vil være oplysende at vide, hvad der blev holdt theol. Forelæsninger over ved Universitetet, skjønt der ingenlunde deraf umiddelbart kan sluttes, hvad der blev forlangt igjen ved Prøven, skal jeg anføre, hvad jeg har udtegnet angaaende theologiske Forelæsninger af de tre ældste Lektionskataloger, som endnu ere i Behold:

1603—4.

Dr. Hans Povelsen Resen, Univ.s Rektor, Prof. theol., forklarer Galaterbrevet, idet han tillige anstiller Betragtninger over Luthers Anmærkninger til dette Brev om Retfærdiggjørelsen og Menneskets Frihed.

Dr. Peder Vinstrup, Sjællands Biskop, forklarer Matthæi Evang.

Dr. Jørgen Christoffersen Dybvad, Prof. theol., fortsætter sin Fremstilling af de Vidnesbyrd af Gl. Test., som anføres af Kristus og Apostlene til Bekræftelse af den urokkelige Sandhed om Forløsningen, Kirkens Stiftelse og Opholdelse. Udviklingen af den praktiske Anvendelse heraf knyttes dertil, og der polemiseres mod Jesuiten Robert Bellarmin.

M. Iver Stub, Prof. hebr., fortsætter sine Forelæsninger over Salomons Ordsprog, derefter vil han forklare den hebraiske Grammatik for Begyndere og føje oplysende Exempler til af de profetiske Bøger (af dem af disse, som ere at faa hos vore Boghandlere).

M. Johannes Stephanus, Prof. logices, vil (foruden sine filosofiske Forelæsninger) i særegne Timer holde Forelæsninger over Melanchthons *Loci communes*.

I den ovenanførte Forordning om Attestats var der ikke lagt nogen Vægt paa, at Studenterne skulde have Øvelse i

1612—13.

Dr. Hans Povelsen Resen, Univ.s Rektor, Prof. theol., vil, efterat have fuldendt Udviklingen af Læren om Kristi guddommelige Væsen og om hans Rige, gennemgaa den tilbagestaaende Del af Luthers lille Katekismus, „una cum quibusdam necessariis ad nonnulla Catecheseos Witebergensis, pro Scholis regni hujus in puritate Confessionis Christianæ conservandis“. Derpaa vil han forklare Hebræerbrevet, og derved søge at bane sine Tilhørere en lettere Adgang til de Skrifter, som i Fundatsen og Ordinansen ere anbefalede Universitetet og Landskirkerne.

Dr. Ped. Winstrup, Biskop, vil, om hans Sundhed tillader det, forklare Jeremias's Threni.

Dr. Cort Aslak, Prof. theol., vil efterat have udviklet de to Afsnit af den kristelige Lære om Synden og Loven, gaa over til en Fortolkning af Genesis.

M. Hans Jensen Alan, Prof. logic., vil (foruden sine logiske Forelæsninger) paa særegne Dage fortsætte Forklaringen af den Augsburgske Konfession.

M. Herman Nielsen, Prof. Hebr., vil skiftevis holde Forelæsninger over den hebraiske Syntax og over Salomons Prædiker.

M. Knud Biesche, Prof. Græc., vil (foruden forskellige Forelæsninger over de græske Klassikere) gennemgaa et af de hellige Breve, som efter Rektors Raad især maatte anses nyttigt for den studerende Ungdom.

1618—19.

Dr. Hans Povelsen Resen, Biskop og Univ.s Rektor, vil, efterat have fuldendt Forelæsningen over Læren om Guds gratia universalis, forsøge en Harmonisering af Evangelierne, og, om Tiden tillader det, derfra gaa over til Fortolkning af Ap. Gjærn.

Dr. Cort Aslak, Prof. theol., holder Forelæsninger over de sidste 13 Artikler af den Augsb. Konf. med polemiske Bemærkninger.

Dr. Jesper Brochmand, Prof. theol., er beskjæftiget hos den udvalgte Prinds, i hans Sted læser M. Herman Nielsen over Psalmerne.

M. Hans Alan, Prof. logic., holder ekstraordinært Forelæsninger over Melanchthons Loci.

M. Herman Nielsen, Prof. Hebr., grammatikalsk Analyse af Psalmerne.

M. Peder Nielsen Gelstrup, Prof. pæd., de første 4 Dage om Ugen „elegantiam Musæ Plautinæ venabitur“, de to sidste vil han kortelig forklare Luthers lille Katekismus.

at prædike, inden de forlod Universitetet. Hvad der her altsaa kunde være forsømt med Hensyn til at skaffe en saa stor ydre Sikkerhed som muligt for, at Kandidaterne kunde komme vel forberedte til Præsteembedet, oprettedes nogle Aar efter, da Kongen lod en Kirke indrette i Regensbygningen, for at Studenterne her kunde faa tilstrækkelig Lejlighed til at øve sig i at prædike. I den Anledning udgik der følgende kongelige Befaling til Universitetet, der indeholder et godt Bidrag til Oplysning om den kirkelige Nidkjærhed, der er ejendommelig navnlig for den sidste Del af Christian IV.s Regjering:

„Christian den Fjerde (o. s. v.). Vor sønderlig Gunst tilforn. Vider, eftersom den daglige Forfarenhed udviser, hvorledes en Del unge Studenter, strax de have faaet Attestation om deres Studiis, sig understaa paa Prædikestolen at optræde, der Guds Menighed udi deres Saligheds Sag at lære og undervise; og eftersom de ere uøvede og ville dog, hvad heller deres Vidskab tilrækker eller ikke, Timen udholde, da geraader de ofte udi en Talenhed, som uden den forhaabede Frugt og Opbyggelse afgaar; hvilken Sædvane udi saadanne hellige Forretninger de siden følger, hvorudover vel er at befrygte, at Gud den allerhøjestes allerhelligste Navn ikke bevises den Ære og Andagt, som Guds Ord dennem lærer og befaler. Da paa det saadant med Gud den allerhøjestes naadige Velsignelse og Bistand i nogen Maader, og saavidt Gud den allerhelligste giver Aand og Naade, maa forekommes, ville vi naadigst og alvorligen til en Begyndelse befalet have, saa og hermed befale, at med saadanne Øvelser paa vores Universitet udi vor Kjøbsted Kjøbenhavn udi Regensen skal forholdes som efterfølger.“

„For det første skal der udtages 24 Studiosi af de, som enten haver faaet deres Attestation, eller ere examinerede dertil og befundne den at være værd, hvilke skulle øves udi Prædikener, som herefter formeldes.“

„For det andet, naar nogen herefter vorder examineret til Attestation, da skal den hannem ikke meddeles, med mindre han tilforn en Gang eller to i det ringeste prædiket haver, saa fremt han begjærer Prædikestolen strax at betjene. Med de,

som ville fremdeles begive sig til andre Studier, haver Professorenes der udi imellem sig selv at raadføre og det lade ske, som bekvemmeligst ske kan og bør.“

„For det tredje, naar de 24 alle eller endel vorder saa vidt forfremmede udi saadan Prædikens Øvelse, at de med Guds Kirkes Nytte og Opbyggelse Menigheden betjene kunne, da skal andre, som forbemeldt, i deres Sted antages, og belangende deres Øvelse paa Prædikestolen indføres i deres Attestation eller Testimonio.“

„For det fjerde, af de 24 skal 4, 5 eller 6, som bedst ere forfremmede, prædike og udlægge Evangelium om Søndagen til Højmesse, dernæst 7 eller 8 af de, næst dennem ere, skulle forhandle Epistelen til Aftensang; Resten skulle holde Catechismi Prædiken om Fredagen hver Uge. Andre Helligdage, som ellers indfalde, skal deles imellem dennem, eftersom Bispens og Theologi raadeligst befinde.“

„For det femte, skulle Theologi fornemligen, saa og af de andre Professoribus de, som dertil bekvemme findes, og saa vidt deres Hjælp herudi udkræves, med Guds Aands Naade og Bistand dirigere disse Prædikener og Øvelser, og dele dennem imellem sig, saa at alting med tilbørlig Flid og Andagt forrettes.“

„For det sjette, hver Professor skal vise sin Student, hvorledes han skal formere sin Prædiken, hvorefter hver Student skal skriftlig concipere samme Prædiken og den vise samme Professori; samme Professor skal den igjennemse og Studenten undervise udi, hvis der udi den mangler, og hannem tilholde de loca at rette og med ny Koncept at forbedre.“

„For det syvende, samme Professor skal være tilstede, naar samme Studiosus prædiker, og observere der hans modum concionandi, og det derheden dirigere, at alting baade in gestibus, methodo, rebus og modo tractandi skikkeligen og en Guds Tjener sømmeligen forrettes, og naar Prædiken er overstaaen, hannem om hver og ett, hvorudi han fejler eller exorbiterer, advare, og næste hans Prædiken overvære, og forfare, om der raades Bod paa.“

„For det ottende, samme Studiosi skulle tilholdes efter Bispens og Theologorum Betænkende til en vis Tid ungefær at ende deres Prædiken, eller og før, naar deres Materiale og

Koncept slipper, paa det de ikke skulle vende sig til nogen unyttig Svatsen, og mere agte en vis Tid at udholde end deres Tilhørere med Frugt og Gudelighed at undervise.“

„For det niende, til samme Prædikener skal bruges Oratorium i Regensen, hvilken herefter skal næst Guds Hjælp være Studenternes ordinære Sognekirke; og skal os elskelige Doctor Thomas Fincke¹⁾ strax lade bekoste en Altertavle og Prædikestol isteden for de Cathedris, nu findes, saa og Stole og Pulpitur derinde efter Bispens og Theologorum Betænkende, saaledes at alle Studenterne derinde kunne have Sted og Rum; hvilket han sig saaledes haver til Regnskab at føre, som hannem og skal godtgøres.“

„For det tiende, paa det alting med des gudeligere Andagt maa forrettes, da skulle begge Vor Frue Kirkes Kapellaner hver dennem, en Søndag om en anden, holde Messe derinde, saa og Studenterne derinde berette, naar de gaa til Guds Bord, og derfor af hundrede Students Indkomme aarligen hver dennem gives 10 eller 15 Rigsdlr., eftersom Stedet formaar, og skulle Kapellanerne derforuden have deres sædvanlige Offerdage af alle Studenterne“²⁾).

„For det ellefte, Professores skulle Indseende have, at alle Studiosi søge der Kirken og gaa til Alters, som kristeligt og sømmeligt er.“

„For det tolvte, eftersom Studiosi efter Foundationens Indhold tilholdes at være tre Aar paa Universitetet, og nu en Tidlang for visse Aarsager haver været dispenseret paa to Aar³⁾, og vi naadigst forfare, at endel, efterat have Attestation bekommet, begive sig ud paa Landet, og der med Tiden, hvis de udi en Il lært haver, igjen forglemmer: da paa det de des bedre maa funderes og øves, som forbemeldt, vil vi naadigst igjen

¹⁾ Økonom ved Kommunitetet (1602—54).

²⁾ Hele denne Paragraf blev kort efter ændret, idet der ifølge kgl. Brev af 21 Avg. 1635 skulde ansættes en egen Præst ved Regenskirken, som skulde synge Messe om Søndagen og prædike de tre høje Helligdage.

³⁾ Herved kunde navnlig tænkes paa den »Defekt paa Personer« til at besætte de ledige Præstekald med, som oftere og navnlig 1629 omtales.

paalagt og befaleet have, at Studenterne efter Foundationens Indhold skal forblive tre Aar i det ringeste paa vores Universitet sammested, med mindre nogen, som to Aar der været haver, og er over sine 25 Aar, og Attestation om Lærdom (saa og om Prædiken, om han til Prædikestolen fordres) og Levnet haver, til nogen vis Kald lovligen kaldet og fordret vorder.“

„For det sidste, skulle I samtligen beflitte eder paa, at der altid nogle af de fornemste Ingeniis befales at begive sig paa lingvas og Mathesin, paa det, naar saadanne behøves, de da kunne bekommes; og kunne de dog og derforuden studere deres Theologiam og andet, som deres Lejlighed og Inclination udkræver. — Hvorefter I eder endelig haver at rette og forholde, eftersom I agter at svare; saa og denne vores Anordning paa tilbørlige Steder lader notificere. Ladendes det ingenlunde. Dermed sker vor Vilje. Befalendes eder Gud. Skrevet paa vort Slot Koldinghus den 9 Januarii Anno 1635. Under vort Signet.

Christian“¹⁾).

Denne Anordning traadte dog først i Kraft fra den Tid Regenskirken var bleven indviet, den 25 Okt. 1635; men allerede tidligere havde Professorerne vedtaget at tilskrive alle Rigets Bisper om, at ingen maatte ordineres, uden han havde »Attestationem exercitii et profectus concionatorii«²⁾).

Der er tidligere omtalt, at Professorerne havde fritaget dem, der havde taget Magistergraden, for at tage den theologiske Examen. Denne Fritagelse benyttede flere sig af paa en Maade, der kunde synes betænkelig; i alle Tilfælde skete derved et Brud paa den almindelige Grundsætning, som Forordningen af 7 Novbr. 1629 havde udtalt. Ogsaa denne Udvej til Unddragelse af den almindelige theologiske Prøve for Kandidater til Præsteembedet, afskar Regjeringen derfor

¹⁾ Konsist. Kopibog 1632—46. Fol. 75—76.

²⁾ Se de Tillæg 6 meddelte Uddrag af Acta Consist.

ved følgende Skrivelse til Universitetets Rektor og Profes-
sorer:¹⁾

„Christian den Fjerde (o. s. v.). V. s. G. t. Vider, at eftersom vi naadigst komme i Forfaring, at siden vor naadigste Forordning om Kirkens Myndighed er udgangen, en Del Studenter tager gradum Magisterii in philosophia udi den Mening derved at forbigaa og tilintetgjøre vores naadigste Anordning belagende Attestation, formeldende om deres Levnet og hvorvidt de sig udi Lærdom og særdeles Guds Ords Kundskab forfaret have, da efterdi Philosophia og Theologia ere tvende underskjedlige Videnskaber, og ligesaa vel Magt paaligger at erfare, hvad Mening og Forfarenhed Magistri udi den hellige Skrift haver, som andre, ville vi hermed saaledes herefter naadigst forordnet have, at de Magistri, som ikke have bekommet deres Attestation, og herefter kaldet vorder til nogen Kirke eller Skolekald, skulle ligesaa vel som andre forpligtet være at tage deres Attestation, saafremt de nogen Skole- eller Kirketjeneste herudi vore Lande Danmark eller Norge ville betjene, om de den, før end de Graden finge, ikke bekommet haver. Hvorefter I saavel som alle andre eder haver at rette (o. s. v.). Kjøbenhavn 18 Oktober 1636.

Med dette Reskript have vi formentlig udtømt de Lovbestemmelser fra K. Christian IV.s Tid, der betegne Statens stigende Fordringer til de vordende Præster. De optoges alle i den almindelige Lovgivning ved at indføres i første Bog af Christian IV.s store Reces af 1643, der i denne Retning ikke indeholder noget nyt, uden det skulde være en Bestemmelse om, at Prædikeøvelser ogsaa kunde foretages »udi alle Gymnasiis og største Skoler«, hvor da Professorene eller Rektoren og hans Medtjenere skulde instruere »den studerende Ungdom« med Hensyn til den rette Maade at prædike paa²⁾.

¹⁾ Konsist. Kopibog. 1632—46 Fol. 177—78. Forordningen blev ved et latinsk Universitetsprogram bekendtgjort for Studenterne (smst. Fol. 184), og tilsendtes Bisperne (Roths Saml. af kgl. Reskripter 3 D. 1 B. S. 276—77).

²⁾ Chr. IV.s Reces 1643. I, 1. 4. Ved denne Bestemmelse sigtes

Det maa antages, at den nidkjære Biskop Jesper Brochmand har haft en væsentlig Andel i de strængere Fordringer, der henimod Slutningen af Christian IV.s Tid stilledes til Kandidaterne til Præsteembedet. Biskop Jens Bircherod fortæller i sin Dagbog, at han ved en Hændelse har faaet at se et af de edelige Gjenbreve (fra 1645), som Biskop Brochmand lod sig give af de Kandidater, som han ved Prøven havde befundet tynde i deres Kundskaber. De maatte forpligte sig til ved »diligenti et assidua locorum communium nec non sacrorum monumentorum lectione« at oprette det forsømte ¹⁾. Brochmands Nidkjerhed har maa-ske ogsaa foranlediget følgende Beslutning af Konsistorium (af 24 Juni 1647): »Hvo der søger sin Attestats, skal det gjøre diligentia og integritate vitæ, og dersom han post acceptam attestationem findes i nogen Forargelse, da at lægge sin Attestats fra sig, og tage den paany«

Efter Christian IV.s Død synes Strængheden, hvormed Befalingen om Studietiden tidligere var overholdt, at være slappet endel. Den 1635 indskjærpede gamle Bestemmelse, om at Studenterne skulde have været tre Aar ved Universitetet, før de kunde faa Attestats, kunde saa lidt overholdes, at det fremtræder som Forbedring af den bestaaende Tilstand, naar der 5 Okt. 1653 blev besluttet i Konsistorium, »at herefter ingen Studiosus maa admitteres til Examen attestationis, uden han haver continueret sine to Aar ud i Akademiet, hvorom enhver Professor vidne kan in testimoniis« — en Bestemmelse, som yderligere indskjærpedes ved Kongebrev af 8 Okt. s. A. til de theologiske Professorer ²⁾ og siden optoges i Danske Lov. Det stod dog i Universitetets Magt, hvor Omstændighederne

vistnok snarere til Eleverne i Gymnasierne end til de theologiske Studenter. J. Bircherod fortæller, at han som Elev i Odense Gymnasium prædikede i Aasum Kirke (Dagbog S. 146).

¹⁾ J. Bircherods Dagbøger ved Molbech. S. 364.

²⁾ Kgbrevet lyder: »Vid, at eftersom vi kommer udi Forfaring, at Studenterne ikke skal befindes hverken efter Akademiets Fundats

gjorde det tilraadeligt, at tage ogsaa en kortere Studietid for Fyldest, og Dispensationer forekomme ikke sjældent¹⁾. Den 9 Juni 1661 indrømmede Kongen Kjøbenhavns Skole som en særdeles Gunstbevisning, at de Studenter, der deponerede fra denne Skole, maatte tage Attestats efter et Aars Forløb, en Bestemmelse, der sigtede til at bringe Skolen igjen paa Fode, da den havde lidt meget under Belejringen. En anden og større Uregelmæssighed var det, at Bisperne under Krigen havde tilladt sig at ordinere Studenter, der ikke havde Attestats, da Adgangen til Kjøbenhavn nemlig var spærret, og Præsteembederne ikke kunde staa ledig; imidlertid havde de dog taget den Forpligtelse af dem, at de, naar der blev bedre Tider, skulde afhente og fremvise deres Testimonier fra Universitetet²⁾. Til Undtagelserne hører det ogsaa, at kjøbenhavnske Studenter erhvervede sig Attestats i Sorø, saalænge Akademiet stod ved Magt der. Vi have idetmindste et Brev fra Prof. Oluf Worm til Jørgen Rosenkrands, Akademiets Forstander, om at lade Normanden Jens Bugge tage Attestats der, da alle de kjøbenhavnske Theologer paa Grund af Pesten 1654 havde forladt Byen, og vedkommende Person, der med Ære havde studeret over to Aar ved Kjøbenhavns Universitet, nu ønskede at rejse hjem til sine Forældre³⁾. Heraf lader sig da videre slutte, at Studenter, som havde tilbragt den fornødne Tid ved Sorø Akademi, ogsaa der kunde erhverve sig den theologiske Attestats, noget som vi ogsaa havde andre Vidnesbyrd om⁴⁾.

eller andre kongelige Befalinger saalænge her paa Akademiet at forblive, som de burde og anordnet er, da ville vi naadigst, at ingen Studiosus herefter maa bekomme sin Attestats, men mindre han to ganske Aar her i Akademiet sine Studier har continueret og fuldbragt». (Sjæll. Tegn. Nr. 32. F. 632).

¹⁾ Se t. Ex. Ny kirkehist. Saml. I, 114.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. I, 119—20.

³⁾ Ol. Wormii et ad eum Epistolæ. p. 1133.

⁴⁾ Se Uddrag af Acta Consist. 23 Juni 1634, Till. 6.

Forøvrigt kan den Lærdoms-Prøve, de theologiske Studenter paa denne Tid maatte underkaste sig, neppe have været meget stræng, eller sønderlig dybtgaaende. Bircherod fortæller nemlig i sin Dagbog, at den 4de og 5te Avgust 1675 examinerede to theologiske Professorer 74 Kandidater, hvorved han tillige bemærker, at hvad Kandidaternes Mængde angaar, var denne den største theologiske Attestats, som nogensinde var holdt ved Universitetet. Men hvorledes det overhovedet var muligt for to Professorer, endog paa en meget overfladisk Maade, at prøve saa mange Kandidater i saa kort Tid, naar der virkelig derved skulde ydes nogen Garanti for deres Kundskaber, maa synes gaadefuldt, især naar der hertil føjes, at der dengang ikke var nogen forudgaaende skriftlig Prøve. Undertiden blev der vel paa éngang rejiceret en Slump (f. Ex. 20 Apr. 1693, da af 20 Kandidater de 8 gik rejekt), men de behøvede i Almindelighed ikke ret lang Tid til at læse om i; 1630 var rigtignok blevet bestemt, at ingen rejiceret maatte gaa op igjen inden et halvt Aars Forløb¹⁾; men jeg tvivler meget om, at denne Bestemmelse er bleven strængt holdt ret længe²⁾. Naar imidlertid mange Studenter dog aldrig naaede at faa Attestats, var Grunden den, at Fattigdom tit nødte dem til at forlade Universitetet, inden den forordnede Studietid var udløben, og naar saa et Degneembede, en Skrivertjeneste eller lignende Stilling aabnede sig for dem, opgav de videre Forsøg paa at komme længere frem ad den studerende Bane.

Omtrent fra Midten af det syttende Aarhundrede (ialfald siden 1666) finde vi et Karaktersystem i Brug ved den theologiske Attestats, i hvilket følgende Trinfølge fandtes: *Laudabilis*, *haud illaudabilis*, *non illaudab.*, *haud contem-*

¹⁾ Se Tillæg Nr. 6. Consistoriets Beslutning af 1 Okt. 1630.

²⁾ Om den theologiske Attestats i sidste Fjerdedel af 17de Aarh. findes spredte Notitser i Bircherods Dagbøger ved Molbech. S. 167. 222—23. 268. 269. 270. 275. 276. 277.

nendus, non cont., mediocris, illum (sc. accipimus). Den sidste Karakter synes ikke at have været stort bedre end immaturus, da vedkommende Kandidater næsten altid søgte at faa den forbedret ved at underkaste sig en ny Prøve. Lignende Karakterer gaves ogsaa ved den homiletiske Prøve ¹⁾).

Efterat den theologiske Attestats 1629 var gjort til Betingelse for Adgangen til Præsteembedet, maatte Prøven for Bispem tabe noget af sin Betydning, da det vel ofte maatte synes betænkeligt at afvise en Kandidat, der kunde fremlægge et hæderligt Vidnesbyrd fra Universitetet, selv om den Indsigt, han nu besad, kun var maadelig. Den uheldige Plads, denne Prøve havde faaet, nemlig efter Kaldelsen, maatte ogsaa vanskeliggjøre Afvisning. Baafe Medlidenhedshensyn og Frygt for at støde mægtige Patroner, ved hvis Indflydelse Kandidaten var valgt, kunde udøve en utilbørlig Indflydelse paa Biskoppen, naar han ikke besad en ualmindelig Karakterfasthed. Fra 1640 indtraadte ifølge Pontoppidans Beretning, desuden en Forandring ved Prøvens Afholdelse, der maatte bidrage til at berøve den end mere af sin Betydning. I dette Aar bestemtes nemlig, at Prøven for Fremtiden skulde holdes i Enrum af Bispem, medens den tidligere var holdt i Overværelse af Stadens Præster. »Hvad der gav Anledning til denne besønderlige Forandring«, siger H. Ussing, »skal jeg ikke sige, men for menneskelige Øjne at se, kunde det være godt, synes mig, at det saaledes (som tidligere) altid var forblevet; det eneste var, at Bispem Myndighed, heri ene at handle, synes at ville tabe noget derved, mens hans Samvittigheds og Upartiskheds Vidnesbyrd vilde derimod vist vinde desto mere, og Kandidaterne vilde have Ære deraf. I tvivlsomme Tilfælde var det ogsaa hel godt at have nogle med, dels som Vidner, dels som Raadgivere« ²⁾. Bisperne følte ogsaa selv

¹⁾ Se F. Barfod, Danmarks Gejstlighed. 2 Aarg. Sp. 95—116. Jeg antager, at jeg ovenfor har stillet Karaktererne i den rette Orden, ganske sikkert tør jeg dog ikke paastaa det.

²⁾ Pontopp. Ann. eccl. Dan. IV, 321. H. Ussing, Kirkeforfatn. i de

det mangelfulde ved denne Prøve, og blandt de Ønsker, der fremkom i de Erklæringer, Regjeringen havde forlangt af Bisperne om Forandringen i Kirkeforfatningen i Anledning af Enevoldsmagts Indførelse, fremkom ogsaa det, at der maatte tildeles Bisperne fuldstændig Frihed til at afvise de Kandidater, som vel havde Testimonium academicum og Kaldsbrev, men manglede ordentlige Kundskaber og bestode slet ved Prøven, da Bispnen ellers let fik Ubehageligheder og kom i Strid med Patronerne ¹⁾. Det vilde imidlertid neppe have frugtet stort, om ogsaa Bisperne havde faaet saadan Frihed (som de forøvrigt væsentlig maa antages at have været i Besiddelse af, naar de ellers vilde bruge den), saalænge Prøven, som Tilfældet endnu er, faldt efter Kaldelsen. Og fra den Tid Menighedernes Kaldsret gik over i Kongens Haand, maatte de allerede kaldede Kandidaters Afvisning blive en endnu vanskeligere Sag, end den tidligere havde været. Dog vedblev de kongelige Kaldsbreve at indeholde den Klavsul, at Kaldelsen kun stod ved Magt, «saa fremt Kandidaten efter foregaaende Examen til Præsteembedet dygtig befindes».

I Begyndelsen af Christian V.s Regjering blev Vejen til den theologiske Examen vanskeliggjort ved den kongelige Befaling (af 17 Marts 1675) om, at enhver skulde have taget Bakkalavrgraden, d. e. bestaaet en filosofisk Prøve, inden han kunde stedes til den theologiske Attestats. Vi tage neppe fejl ved at tillægge Universitetets daværende Patron, Griffenfeldt, denne Foranstaltning. Noget lignende havde alt været paatænkt i Slutningen af Christian IV.s Tid, men dengang var Planen om en »Attestatio Philosophica« opgivet igjen af Hensyn til mange Students

danske Stater. III, 144—45. Jfr. Engelstoft, Om Beskikkelse af Kirkens Tjenere. Theol. Tidsskr. V. II, 194—95.

¹⁾ Uddrag af Erklæringen fra Biskop Ped. Kragelund i Ribe, Pontopp. Ann. IV, 471.

Mangel paa Evne til at opholde sig den dertil fornødne Tid ved Universitetet ¹⁾).

Nu blev Planen endelig realiseret paa den Maade, som følgende kongelige aabne Brev udviser:

¹⁾ Angaaende denne Plan indeholder Konsistoriets Forhandlinger 1642 følgende Oplysninger. D. 17 Sept. »Magnif. Rector gav tilkjende, at Her Kansler (Chr. Friis til Krogerup) havde begjært Professorum samtlig Betenkende om Attestatione Philosophica. Hvortil blev svaret, at naar Decanus med Philosophis reliquis først har givet deres skriftlig Mening fra sig derom, efterdi saadant dem mest angaar, saa vilde siden reliqui Professores med dem slutte unanimiter derom. — 28 Sept. Blev læst hvis Decanus havde conciperet de attestacione philosophica, underskrevet af alle Philosophis. — 26 Oktob. Der Decanus og Philosophi reliqui havde ladet oplæse deres skriftlig Betænkende om Attestatione Philosophica, begyndte de andre Facultates derom ogsaa efter Magnifici Domini Cancellarii Begjæring at deliberere. Da paa det de kunde komme til nogen Slutning, blev oplæst af Fundatsen og Statutis Academicis alle de Artikler, som concernere Studiosorum diligentiam. Hvorpaa enhver af Professoribus superiorum Facultatum syntes, at dersom forskrevne Fundationem og Statuta blev strenue urgeret, havde baade Philosophi Præceptores, saa og Studiosi nok at tage vare, saa man dem ikke vel kunde større onus paalægge. Decanus Philosophiæ svarede paa mange Philosophorum Vegne, at til saadant at forrette er Philosophiæ Professores og have altid været erbødige og ganske redebonde; men Skylden findes alleneste hos Studiosos, som herudi bete sig uvillige, af Aarsag at en stor Del ikke kunne blive her tilstede det første Aar, efter at have deponeret, for de intet have at holde sig af, men maa de nødvendigen være sig om noget enten hos den ene eller den anden. Nu spørges derfor om Middel til at emendere saadant. Her blev meget talt, men intet vist sluttet. En Del sagde, at man skulde mage det saa, at Scholastici skulde blive i Skolerne, indtil de vare komne ad maturam ætatem et profectum, og dør kunde samle sig noget, hvorf de sig siden kunde holde paa Academiæ. Et andet Middel til at fremme saadant Værk skulde være, at man anstillede anderledes Examen publicum til Kosten, nemlig at enhver Studiosus, som begjærer at admitteres til mensam Regiam, skulde examineres af sin Præceptore in stylo et auditis lectionibus og andre Sager, som deres Præceptores havde befalet dem at beflitte sig paa, og det in Consistorio in præsentia omnium Professorum«. — Forøvrigt havde der alt 1640 været Tale om, at Kansleren ønskede en filosofisk Prøve indført. Naar der tidligere omtales Candidati philos., saa forstaas derved Folk, som havde underkastet sig den Prøve, som udfordredes, inden Magister-promotionen kunde ske.

„Christian V. Gjøre alle vitterligt, at eftersom vi komme udi Erfaring, hvorledes den største Del af den studerende Ungdom, som aarligen til Akademiet indkommer, skal befindes meget lidet in philosophicis øvede, og dog, saafremt de til Universitetet ere admitterede, det enten strax skal forlade og bortrejse, eller sig alleneste beflitte paa at naa Attestationem Theologicam, foruden at have tilforn fornødne Fundamenta in Philosophia og artibus, hvorover vi i Fremtiden en barbaries og grov Uvidenheds Mærke udi disse vore Kongeriger og Lande, som hidindtil for Studeringers og boglige Kunsters Flor og Velstand, som Gud dem haver begavet med, hos alle omliggende haver været navnkundige, igjen kunde være at befrygte. Da haver vi saavel efter Universitetets Foundation som andre kongelige Forordningers Anledning allernaadigst for godt og raadeligt eragtet at byde og befale, som vi og hermed, indtil vi anderledes tilsigendes vorder, byder og befaler, at ingen efter denne Dag maa anbetroes enten Hørers eller Rectors Plads udi store eller smaa Skoler, eller tillades at komme til Attestationem eller Examen Theologicum, førend de in examine philosophico ere kjendt dygtige at nyde primam in philosophia lauream og ere blevne prompti Baccalaurei. Og paa det de flittige Ingenia ikke alt for længe skulle hindres og opholdes fra de Studiis, hvortil de meste inclinerer, de fattige ogsaa for Omkostningens Skyld ikke derfra skrækkes, da ville vi, at bemeldte Examina philosophica af Professoribus Philosophiæ ligesaa vel som Theologica af Theologis fire Gange om Aaret i det mindste skal holdes, og Professores Philosophiæ derimod dispenseres fra at være overværende, naar Examina theologica sker, og med Omkostninger og andet pro gradu en billig Moderation sker, efter hvis Anordning vores Rigskansler Greven af Griffenfeldt, saasom af os forordnet Patronus Academiæ, efter Tiden og Omstændighederne herudinden paa bedste og tjenligste Maade gjøres vorder. Givet paa vort Slot Kjøbenhavn den 17. Martii 1675.

Den første filosofiske Prøve holdtes i Oktober 1675¹⁾, og det var vistnok for at undgaa denne, at den store Mængde

¹⁾ Bircherods Dagbøger ved Molbech. S. 168.

Studenter i Avgust s. A., som ovenfor er omtalt, havde indstillet sig til den theologiske Examen. — Det kunde forøvrigt bemærkes, at nu efter 150 Aars Forløb var man kommen til den samme Fordring til de vordende Præster, som i sin Tid Christiørn II. havde paatænkt, nemlig at de for at blive Præster først skulde være Magistre eller Bakkalavrer.

I Christian V.s Danske Lov (II. — 2 — 1. 2. 3 og II. — 20 — 5. 6. 7) gjentoges de ældre Bestemmelser om den theologiske Attestats og den homiletiske Prøve uden Tillæg af ny Bestemmelser. Det eneste, der maaske kunde kaldes nyt, skjønt det vel allerede længe havde gjældt i Praxis, var, at naar en Kandidat blev kaldet længere Tid efterat han havde faaet sit Testimon. acad., skulde han for Bispen fremlægge Attest fra Præsten og Provsten paa det Sted, hvor han i Mellemtiden havde opholdt sig, at han havde levet skikkelig og øvet sig paa Prædikestolen. Lovens anden Bogs andet Kapitel har til Overskrift: »Hvo der maa prædike og til Præste-Embedet kaldes og indvies«. De samme Indskrænkninger sættes her med Hensyn til at prædike som til at forrette de øvrige til Præsteembedet henhørende Handlinger, og saaledes vedblev Forholdet at være, indtil Forordningen af 23 Nov. 1697 tillod Studenter, der ikke havde Attestats, at prædike paa Landet; i Købstederne maatte de kun holde Froprædikener, men ikke Højmesse eller Aftensang.

Den første Forandring af Betydning, der foregik med den af Christian IV. anordnede theologiske Attestats, indeholdes i Forordningen af 1 Avgust 1707. — Der havde i længere Tid lydt højrøstede Klager over Misligheder ved gejstlige Embeders, navnlig Patronatskaldenes, Besættelse. Mange vare ogsaa af den Mening, at den hidtilværende theologiske Examen ikke gav tilstrækkelig Sikkerhed, den afholdtes jo af en enkelt Professor og tit med saa mange Kandidater ad Gangen, at Udfaldet kun kunde være lidet paalideligt. For at raade Bod derpaa overdrog Frederik IV.

i Decbr. 1705 Biskop Dr. Henrik Bornemann, den kgl. Konfessionarius og Hofprædikant Dr. Peder Jespersen, og den theol. Prof. Dr. Hans Vandal hver for sig at gjøre Forslag til en Forbedring i Tilstanden. Den derom udgivne Befaling til hver af dem lyder saaledes ¹⁾:

Frederik IV. etc. Saasom ingen større Velsignelse for et Land af Herren er at vente, end ved den sande Tros Forplantelse og Evangelii Prædiken, og her til meget forhjælper, at de, som skal lære andre og prædike Guds Ord, ej alleneste har Lærdom og saaledes er verseret udi den hellige Skrift, som de bør at være; men endogsaa Tilhørerne meget kan tjene til Opbyggelse, at Prædikanterne fører saadant Liv og Levnet, som Tilhørerne ej kan være til Forargelse, men langt mere tjene til Spejl og Exempel at følge efter. Saa haver vi siden vores Regjerings Tiltrædelse været betænkt paa, hvorledes alle de ved Vocationerne indsnegne Abusus paa bedste Maade kunde redresseres, alt Simoni afskaffes, og paa Personernes Dygtighed og Meriter alleneste reflecteres. Men som, hvad Omhyggelighed vi for denne saa højt Magt paaliggende Sag ved vores derom d. 23. Oktob. Ao. 1700 allernaadigst udgivne Forordning har baaren, vi dog nu maa fornemme, at en og anden Mislighed sig derved skal tildrage: da paa det vi allernaadigst kunne være forsikret, at derudi intet forsømmes, som muligt er at gjøre, ville vi være betænkt paa en Anordning, udi visse Punkter bestaaende, at gjøre, hvad saavel ved Studenternes Examen som Vocationen herefter udi Agt skal tages. Og er vores allernaadigste Vilje og Befaling, at du til os derom din allerunderdanigste Mening og Betænkende med forderligste indsender, hvad du formener i Besønderlighed derved bør at observeres. Dermed etc. Hafniæ d. 12. Decemb. 1705.

Da disse Mænds kort efter indgivne Betænkninger i adskilligt afveg fra hinanden (udentvivl var det Bornemann, der afveg fra Jespersen og Vandal), blev en Kommission nedsat for at tage Sagen under Overvejelse. Heri fik for-

¹⁾ Sjællandske Tegnelser, Nr. 65, Fol. 270.

uden de tre ovennævnte Mænd ogsaa den theol. Professor, Dr. H. G. Masius og den tyske Hofprædikant, Dr. Frants Julius Lützens Sæde. Befalingen til Kommissionens Nedsættelse indedoldes i følgende kgl. Brev¹⁾.

„Frederik IV. V. G. t. Saasom vi af eders til os indgivne underdanigste Betænkninger om at faa de ved Studenternes Examen og Vocation til Præster indsnegne Misbrug afskaffede, allernaadigst haver fornummet, at der udi eders Meninger nogen liden Forskjel skal være, saa er vor allernaadigste Vilje og Befaling, at I strax træder tilsammen med hinanden, flitteligen overlægger, hvorledes deslige Abusus bedst kunne redresseres og dygtige og skikkelige Personer herefter til Prædikeembedet beforders, og derom et Project til en Forordning skriftligen forfatter, som I os med forderligste allerunderdanigst haver at tilstille. Skulle I og udi eders Meninger ej blive enige, ville vi allernaadigst, at I skriftligen til os underdanigst indleverer, hvad Differens derom imellem eder kunde være. Dermed etc. Hafniæ d. 19. Januarii 1706.

De som forskrevne Befaling udgik til, vare efterskrevne: Doctor Henrik Bornemann, Dr. Peter Jespersen, Dr. Hans Wandal, Dr. Hektor Gotfred Masius, Dr. Frants Julius Lützens.

Resultatet af Kommissionens Forhandlinger kjender man af Gehejmeconseilets Referat til Kongen, der herefter følger tilligemed Kongens Afgjørelse²⁾.

„Extract af den allerunderdanigst indgivne Project til en Forordning angaaende Misbrugs Afskaffelse med Vocationer til Præstekald, som udi Conseillet d. 29. April 1706 er resolveret at refereres allerunderdanigst Hs. Kgl. Maj.

Doctor Peder Jespersen, D. Vandel, D. Masius og D. Lytkens indgiver efter Kongelig allernaadigst Befaling hosfølgende Project til en Forordning saavel for at redressere paa bedste Maade adskillige abusus ved Vocationer, som til at befordre skikkelige Personer herefter til Prædikeembeder, hvoraf den

¹⁾ Sjæll. Tegnelser Nr. 55. Fol. 298.

²⁾ Af Conseilsprotocollen i Gehejmearkivet.

1ste Post melder, at Professores Theologiæ, som nu ere eller herefter bliver beskikkede til at examinere dem in Theogicis, som sig paa Prædikestolen ville lade bruge, skulle være forpligtede engang hver Maaned i det ringeste at anstille saadant et Examen publice paa Consistorio for saa mange Studentere, som sig dertil ville angive, dog at de ej ere flere end 16 i det højeste, paa det af Theologis en om Formiddagen kunde have Tid til at overhøre dem in articulis fidei fundamentalibus og Lectione biblica, og intel Examen at maa herefter tilstedes privatim, under hvad Prætext det og være kan, men publice paa Universitetets Consistorio i alles Paahør, som har Lyst til at være nærværendes, hvorved tvende rigtige Protokoller kunne holdes, og i den ene af Notario antegnes ved hver Examen først alle deres Navne, som til Examen antages, dernæst de dem af Examinatoribus gjorte Quæstioner saavelsom enhvers Svar derpaa, i den anden Protokol skal af en af Examinatoribus egenhændig ved Dag og Datum indskrives baade deres Navne, som til at lade sig høre paa Prædikestolen admitteres, saa og deres, som blive rejcerede, og det med Examinatorum og Notarii Haand underskrives, og maa ingen Student, som ikke saaledes er admitteret in Examen theologicum, af nogen Præst stedes til Prædiken i Kjøbstederne efter Forordningen af 23. Nov. 1697.

Conseillet har aldeles intel ved den første Punkt at erindre.

2. Skal Theologi, som examinere, være forbundne ved en særdeles Ed, som de skulle aflægge, alt det, som er forbemeldt, troligen, retsindigen og som for Guds Ansigt forsvarligen at efterleve, og ingen af Misgunst at forurette, ej heller nogen at favorisere for Gunst og Vilje, mindre for Skjænk og Gave, som de directe eller indirecte kunne bekomme eller forvente, ej heller ved at communicere examinandis eller nogen paa deres Vegne hvis quæstiones de dem in examine vil proponere, item at rejcere alle dem uden Persons Anseelse og Medynk, som saa grove befindes, at de ej kan gjøre nøjagtig Besked for den nødvendige Lærdom og den med Skriftens Ord rettelig stadfæste, eller ikke befindes med skjellig Flid at være verseret in lectione biblica, paa det samme Examina maa være saa vel til Opmuntring for de flittige til at stræbe, som til en Frygt for de

dovne, som vel vil lade sig høre paa Prædikestolen, men ikke skjætter om at have nøjagtige Fundamenter i deres Studiis.

Conseillet har aldeles intet ved den anden Punkt at erindre.

3. Skal ingen, som har faaet sin Attestats, være forpligtet strax derpaa at prædike pro censura, saasom det ej er venteligt, at nogen uden foregaaende temmelig Øvelse kan bevise nogen sønderlig Profect eller Gaver paa Prædikestolen, hvorved han kan naa den Censur, som kan komme ham til Nytte, naar han begjærer at indskrives i det Seminario, hvorom herefter meldes; dog skal de, som ved Examen theologicum ere tilladte at prædike, flittig lade sig høre paa Prædikestolen, særdeles i Trinitatis Kirke, hvor enhver af dem engang i det mindste skal gjøre en Prædiken paa de Tider, som af gammel Skik har været destineret til Studenternes Øvelse i Prædikener.

Conseillet har aldeles intet ved den tredje Punkt at erindre.

4. Som fornemmelig derhen sigtes, at til Vocationer til Præstembeder altid kan have dygtige Personer i Lærdom og Gaver og bekjendte for Skikkelighed i Liv og Levnet, og alle utilbørlige Handlinger ved Simoni og andre ulovlige Practiquer til udeliges Befordringer dertil kan forebygges og afskaffes, saa kunde i Kjøbenhavn indrettes et Consistorium Ecclesiasticum, og dertil en Del af Kjøbenhavns fornemste gejstlige beskikkes, som paa en vis Dag og Sted kunde holde deres Sessioner til at sætte i Værk, hvis dem i Forordningen vorder anbefalet.

Angaaende det forslagne Consistorium ecclesiasticum er Conseillet af differente Meninger:

Hr. Gehejmerraad Ahlefeldt og Hr. Blome formener, det kunde være rigtigt.

Hr. Gehejmerraad Lente: Saasom allerede have et velindrettet Consistorium, saa skulde et nyt ikke behøves, men det gamle kunde videre efter det gjorte Forslag instrueres, saavidt af samme Forslag i efterfølgende Punkter vorder allernaadigst approberet.

Hr. Gehejmerraad Krabbe ligeledes, at det gamle Consistorium, saavidt Examen angaar, er vel nok indrettet, saa at intet nyt Consistorium dertil behøves.

Hr. Groszcanceller formener ligeledes, at intet nyt Consistorium behøves, saasom i det gamle sidder 4 Theo-

logi, hvorved det kunde forblive, naar de alleneste retsindelig gjør deres Embede, og saasom i samme gamle Consistorio endogsaa Siftamtmanden sidder paa Hans Kgl. Maj.s Vegne som verdslig Øvrighed i visse Sager, saa ses ikke, hvorledes et andet Consistorium over dette kunde indstiftes.

5. Udi samme Consistorio Ecclesiastico kunde tvende Protocoller holdes igjennemdragne numererede og forseglede, som af det danske Cancelli kunde forskaffes; i den ene indføres alle deres Navne, som Tid efter anden antages til Befordring, paa den Maade, som her efter findes anordnet, i den anden, hvis som i hver Session sluttes og hvis Breve udfærdiges, som af alle tilstedeværende skal underskrives. Disse Protocoller kunne holdes rigtig af en edsvoren Notario, som skal være tilholden at præstere fidem silentii, og intet at evulgere, mindre at udstede noget skriftligt af Protocollerne eller i samme at indføre, uden det sker med Consistorii Consens.

Conseillet mener, dette vil bero paa kongelig allernaadigst Resolution, om et nyt Consistorium skal indstiftes eller ej.

6. For samme Consistorio skulle alle de, som noget Præstembede agter at søge enten i Kjøbstederne eller paa Landet i begge Rigerne, sig angive, og først deres in Examine theologico ved Universitetet erholdte Attestata om deres profectu in Theologicis, dernæst om deres Liv og Levnet baade ved Universitetet og siden paa det Sted, hvor de sig har opholdet, fra det Steds Præposito og Episcopo fremvise, og de, som derom har gode attestata, kunde i samme eller næste Session lade sig overhøre paa ny, 8 ad Gangen, af de gejstlige, som dertil af Consistorio deputeres, hvor da de, som ikke findes at have nogen tilstrækkelig Lærdom, kunde for den Gang afvises, at de enten i Tide kunde tage sig andet for til Fædernelandets Tjeneste, eller og en anden Gang komme igjen med større og nøjagtigere eruditione Theologica; men de, som i det ny tentamine har for Consistorio bevist sig dygtige til det hellige Embede, skulde strax enrouleres i den ene Consistorii Protocol paa den Maade, som strax herefter følger, og for Consistorio en Gang prædike i en af Stadens Kirker, paa det ret kan vides, hvorledes deres Gaver ere paa Prædikestolen, dog at de, som allerede ere Consistorio vel bekendte af god Lærdom og Gaver ved nøjagtige Specimina pub-

lica eller ved andre Meriter i Bestillinger paa Universitetet, Gymnasiis og i Skoler, for saadan Examine bliver forskaanede, eller om det med nogle saadanne synes fornøden, deres Orthodoxia paa en anden god Maade kan fornemmes.

Hr. Gehejmerraad Blome, Ahlefeldt og Lente: Saafremt et nyt Consistorium skal forordnes, saa er intet ved Forslaget at erindre uden ved den Clausula, at Consistorium skulle have Magt sære Personer fra Examine at eximere, hvilket ikke burde være tilladeligt.

Hr. Gehejmerraad Krabbe er vel af samme Mening, om et nyt Consistorium skulde forordnes, men erindrers derhos, at ved saadan ny Examen var at befrygte, at gamle Studentere, som længe har været klar fra Akademiet og sig for at have nødtørftig Subsistence maa opholde paa Landet, hvor de alleneste applicerer sig til Prædikestolen, skulde derved blive sat tilbage, formedelst de kunde fattes Øvelse i Disputationer og andre Exercitier, som ved Akademiet daglig forefalder, og at de unge saaledes dem kunde vorde præfereret, endog disse ikke nær kunde have den Capacitet til Prædikeembedet, som de forbemeldte gamle; for Resten burde Consistorium ikke have Magt nogen fra den examine at befri, saafremt det endelig skulde komme til et nyt Consistorium.

Hr. Grosz Cancellar forbliver ved sin Mening ved den 4de Punct, at intet nyt Consistorium behøves, naar ikkun det gamle vedbørligt forretter sit Embede.

7. Af saadanne velprøvede Personer kan da samles et Seminarium, hvoraf efterhaanden kan tages de, som til Præsteembede skulle voceres; men som den allerhøjeste forlener ikke alle lige mange Pund til sin Tjeneste, og alle Menigheder behøver ikke lige lærde eller lige begavede Prædikanter, saa kunde de befundne dygtige Personer distingveres i Protocolen i 3 differente Classer, saa at i den første antegnes de, som har suffisant Lærdom og gode Gaver, i den anden de, som har suffisant Lærdom men middelmaadige Gaver, i den tredie, de som ere af middelmaadige baade Lærdom og Gaver, og skal hos hvert Navn tegnes Personens Alder, i hvad Land han er født, og hvad Stift han opholder sig udi, paa det enhver, som sig ej her

i Staden opholder, kan begive sig til sit Hjem, dog at enhver i det Stift, hvor han har hjemme strax ved sin Hjemkomst angiver sig hos Bispen og Provsten i Herredet indtil videre.

Hr. Gehejmerraad Blome kan ikke approbere Forslaget om Classerne, men var ellers godt, at enhver Studiosi Dygtighed i Lærdom og Forhold i Levnet blev antegnet i en Protocol, paa det Hs. Kgl. Maj. deraf kunde have vis Underretning om enhver Person, som gjør allerunderdanigst Ansøgning om Præstekald.

Hr. Gehejmerraad Ahlefeldt kan ej heller approbere de foreslagne Classer, saasom en enfoldig Mand ofte gjør mere Opbyggelse i Guds Menighed end den allerhøjelærdeste og højviseste, og Gud efter sit eget uransagelige Raad lader kalde den og den til den og den Menigheds Opbyggelse, at det derfor var nok, at en Studiosus har godt attestatum om sin Capacitet og Orthodoxia, saa og godt testimonium vitæ, hvor med han kunde søge at komme an, hvor Gud ham det selv vil beskjære. (Lente og Krabbe vare af samme Mening.)

Hr. Grosz Canceleer forbliver ved den forrige Mening, at intet nyt Consistorium eller ny Examen eller nogen Novitet med Classer behøves, naar alleneste det sædvanlige Consistorium til Gavns gjør sit Embede.

8. Skal enhver Bisp i sit Stift og enhver Provst i sit Herred holde rigtig Fortegnelse over alle de Personer, som hører til dette Seminarium og i deres Stift eller Herred befindes, som og skal staa under Provstens Inspection, som skal være forpligtet, om deres Levnet og Forhold at lade sig informere, saa og om de i deres Studii ere vindskibelige, og selv høre dem prædike, hvor ske kan, og i det ringeste en Gang om Aaret give om enhver af dem en sandfærdig Relation til Stiftamtmanden, Biskoppen og Stiftsprovsten, som skal være Inspectores Seminarii udi hver Stift og skulle være tiltænkte, hver Aar at fremsende til Consistorium Ecclesiasticum under samtlige deres Hænder en pertinent Relation om, hvis Forandringer sig ved samme Personer kunde begive, nemlig om nogen ved Døden afaar, eller ganske henflytter i et andet Stift, eller slaar sig til anden Profession, forsømmer sine Studeringer og sine Gavers Øvelse, eller har

begyndt et liderligt og forargeligt Levnet. I hvilke 3de sidste Tilfælde hos saadan en Persons Navn skal i Consistorii Protocol sættes et NB, paa det, om Provstens Relation imod Forhaabning kunde findes ugrundet, samme Person inden et halvt Aar, om han er i Norge, men inden 12 Uger, om han er her i Riget, kan gjøre sin Uskyldighed bevis: for Consistorio; hvis det ikke sker, da hans Navn af samme Protocol ganske at udslettes. Men naar nogen af en Stifts Seminario begiver sig aldeles hen i et andet Stift, skal han ved Provsten give sin forrige Bisp saadant tilkjende, paa det denne Bisp ham strax med Testimonio vitæ kan affærdige til den anden Bisp, i hvis Stift den flyttede Person sig begiver.

Hr. Gehejmeraad Blome: at Studiosi, som opholde sig paa Landet og i Provindserne forskaffes testimonia vitæ og morum fra Stifternes gejstlige Øvrighed, naar de gjøre Ansøgning om Præstekald, kunde være godt og nyttigt.

Hr. Gehejmeraad Ahlefeldt er af samme Mening, men saadanne testimonia vitæ at indleveres udi Hs. Kgl. Mj.s Cancelli.

Hr. Gehejmeraad Lente og Krabbe ere af samme Mening.

Hr. Grosz Cancellier: Enhver, som gjør Ansøgning om Kald, faar vel at forskaffe saadanne Testimonia, førend han af nogen voceres, efter Lovens 2 Bogs 2. Kap. 2 Art., hvorfor det vel kunde forblive ved Loven og ved den sædvanlige praxin uden nogen Novitet.

9. Capellaner, som til Succession i Præstekald ikke ere berettigede, maa og, om de vil angive sig for dette Consistorio, paa samme Maade som andre og efter udstanden ny Prøve og fremlagte gode Beviser om deres ustraffelige Levnet lade deres Navn indtegne i Protocollen i en af de Classer efter enhvers Merite, at de og til Sognepræsters Embede kunde være befordrkelige.

Conseillet formener, at naar de foreslagne Classer ikke approberes, saa falder dette bort af sig selv.

10. Saa snart noget Præstekald i noget Stift vorder ledigt, skal først efter Loven ske andægtig Bøn til Gud i samme Menighed, at han den med en dygtig Præst og tro Tiener vil begave, hvilket først af Provsten siden af Herredspræsterne skal

i alle Prædikener i Agt tages, indtil Menigheden med en ny Præst vorder forsynet. Og saa snart første Gang er gjort Bøn, skal Bispen være forpligtet med Posten at indsende en skriftlig Notice derom til Consistorium med tydelig Forklaring, hvad Kaldets Importance kan være, om det er Kongens Kald, eller under hvad andet jure patronatus det er, og hvor samme Patronus paa den Tid sig opholder, hvorpaa bemeldte Kirke-Consistorium enten til Hs. Kgl. Maj., om det er Kongens Kald, eller til den, som har jus patronatus, recommenderer 6 Personer af en Classe i Protocollen, som svarer til den Classem, udi hvilken det vacerende Kald considereres, da Hs. Kgl. Mj. lader sig allernaadigst behage af de 6 recommenderede at udvælge en, og efter foregaaende Prøveprædiken i den Menighed, han kaldes til, Vocationsbrev allernaadigst at meddele, hvilket og formodes alle andre, som haver jura patronatus lader sig befalde; dog at være en Patrono tilladt, ifald han haver nogen Person i sin Tjeneste, som han til Kaldet vilde have befordret, og der om tilskrives Consistorium, som da ham saavidt maa føje, at de nævner Personen iblandt de 6, som ham recommenderes, saafremt han i Lærdom og Levnet befindes at være kvalificeret og i Consistorii Protokol i en af de tre Classibus er tilforn indskreven, saasom Patronus ikke formenes at bør have Magt med sit jure vocandi at skalte og valte efter eget Tykke til Skade og Nachdel i Menighedens Saligheds nødtørftige Befordring, eller til at befordre nogen til saa helligt og nyttigt et Embede for Vilje og Venskab til ham eller for Skjenk og Gave og andre lige ulovlige Conditioner.

Hr. Gehejmeraad Blome formener dette kunde forblive ved sædvanlig praxin, oc Proprietarierne at beholde deres havende Rettighed at kalde, alleneste at de stricte forholder dem efter Loven og Forordningerne.

Hr. Gehejmeraad Ahlefeldt og Lente ligesaa.

Hr. Gehejmeraad Krabbe: Hs. Kgl. Mj. har absolut Magt til at forbedre Loven og Forordningerne, men haabes dog allerunderdanigst, at Hs. Kgl. Mj. er saa naadig at maintainere Proprietarierne ved højsaligste fremfarne Kongers dem givne og af Hs. Kgl. Mj. selv allernaadigst confererede Privilegier, saa at de uforkrænket beholde deres

Rettigheder at kalde, som de sig for deres rede Midler har kjøbt efter kgl. Skjødets og Adkomsters Formelding, og hvoraf de allerunderdanigst skylder og skatter, og Kirkerne maa holde vedlige manges Gang med considerabel Tilskud af deres egen Fattigdom; skulde ellers Proprietarierne imod deres Vilje paabyrdes ingen Præst at maatte kalde uden af dem, som dette foreslagne Consistorium vilde anordne og foreskrive dem, da vil paafølge, først at en Proprietarius, som sig opholder paa Landet og gjerne vil have en smuk og lærd Mand til sin Præst og Bigtfader, maatte nødes til at nøjes med en Person af den nederste Classer, maadelig i Lærdom og slet i Gaver, formedelst Kaldets Indkomst ikke accorderer til en højere Classe, omendskjønt han af Omhyggelighed for sin Salighed gjerne af egen Gavnildhed vilde accommodere en smuk lærd Mand hos sig. Og for det andet, at den Præst, som saaledes ham blev obtruderet imod hans Inclination, fik at miste en og anden Douceur, som nydes af Proprietarierne, saasom liberal Offer, Bondens fri Arbejde i adskillige Maader, Ildebrands rundelig Udvisning og mere saadant, og 3tio vilde foraarsages stor Strid og Uenighed mellem Proprietarien og Præsten, som bør betjene ham i hans Salighed, dennem begge til stor Fortræd og Menigheden til Forargelse. Beder derfor allerunderdanigst, at Hs. Kgl. Mj. deres højsaligste Forfædres givne Privilegier under kongelig Haand og Segl ville fremdeles maintainere.

Skulde ellers findes nogen Misbrug hos en eller anden Proprietarius at underløbe, at da saadant paa det skarpeste maatte ansees og straffes efter Loven pag. 215, 8de Art. og Forordningerne; og var at ønske, at de, som lader sig forlyde om saadan Misbrug, maatte tilholdes at nævne Personer, som derudi skulle være skyldige, saafremt de ikke ville holdes for de, der mere taler af Passioner og Affecter, end af nogen grundig og retmæssig Aarsag eller Bevislighed.

11. Med Personers Recommendationer eller Foreslaaelser kunde i Consistorio saaledes forholdes. 1. skal did hensees, at til et vacerende Kald i Danmark foreslaas indfødte danske og

de, som har hjemme i den Province, hvor det ledige Kald er, og til de i Norge vacerende Kald de, som der ere indfødte, enhver i det Stift, hvor han har hjemme eller sig opholder, paa det de, som Menighederne skal betjene særdeles i Norge, desbedre kan være vante til hvis besværlige Rejser, som falder imellem Kirkerne i Landet. 2. naar til noget ledigt Kald recommenderes, skal af den Classe, som saadant Kald regnes til, uddrages alle de Personers Navne, som i den Classe befindes af 25 Aars Alder, dog ikke over 12, om de ere flere, og de ældste og længst indskrevne fremfor de yngre; og paa det ingen skal sættes tilbage eller gaaes forbi, skal hver af de udtragede Navne skrives paa et lige stort Stykke Papir og samme Papirer vel trilles tilsammen og kastes i en Eske og derudi vel sammenblandes, og af en, som er ubekjendt, eller som kan være Haanden (sic!), udtages af Esken og til Notario leveres, som dem aabner og de i dem benævnte Personer til forehavende Recommendation i den anden Consistorii Protokol annoterer; skulde og nogen af de i de tvende første Classer indskrevne tykkes, at Tiden derved blev dem for lang, og derfor selv begjære at maa foreslaas iblandt dem i den 3die Classe, skal det ham ikke vægres, i Henseende han selv gjerne vil tage til Takke.

Conseillet formener, at ingen Forskjel generaliter burde gjøres paa, hvor vocandus var født, ellers kunde formedelst et og andet Kalds Beskaffenhed i Norge vel gjøres Reflection derpaa. Resten kunde forblive ved sædvanlig Praxin.

12. Naar 6 Personer paa ovenmeldte Maade ere seligerede, skal, om Kaldet er Hs. Maj.s, Recommendationen af Consistorio tages beskrevet til at forestilles allerunderdanigst Hs. Kgl. Mj., men hvis Jus vocandi er andres, da sendes af Consistorio en skriftlig Notice derom til Inspectores Seminarii, som det strax giver skriftlig tilkjende baade for Patronen saa og for dem, som recommenderes, at de sig i Tide kunde forføje til Patronen og Udgangen ervarte. Og naar Patronen har udvalgt en af bemeldte 6 efter foregaaende Prøveprædiken i Menigheden og ham Kaldsbrev meddelt, kan hannem Hs. Kgl. Mj.s allernaadigste Confirmation meddeles og ikke ellers.

Conseillet formener, at dette beror paa, om det foreslagne ny Consistorium skal have Fremgang eller ej.

Doctor Peder Jespersen med flere fremstiller en Del Poster af deres indgivne Project til Forordning om Vocation, hvorom de ikke har kunnet paafinde noget vist Forslag at gjøre.

1. Angaaende Tiden eller Dagen om Ugen, naar det i Projectet foreslagne Consistorium skal holdes, som ikke kan vides, naar kunde være bedst og belejligt for de af Hs. Kgl. Mj.s høje Betjente, som Hs. Mj. dertil maaske vilde allernaadigst beskikke, saasom de fleste af dem formener, at til Værkets Fremgang kunde være meget tjenligt, om Hs. Kgl. Mj. maatte behage dertil at deputere en af Gehejme-Conseil, Oversecretæren af det danske Cancelli, en eller flere af Hs. Mj.s andre Ministre, som selv haver jura Patronatus, tillige med de af Hs. Mj. beskikkede gejstlige.

2. Anlangende Stedet, saa har de ikke kunnet optænke nogen bekvem Plads for samme Consistorii ordentlige Sessioner Vinter og Sommer, saasom ved Kirkerne ingen saadan befindes og Universitetets Consistorium formedelst Professorernes ordinaire og extraordinaire Forsamlinger ikke kan bruges til nogen vis ugentlig og ordentlig Samling for dette Consistorio, og for samme gjøres dog fornøden at have et Sted med Varme om Vinteren med fornødne Borde, Stole, Bænke, Skabe til Protocollers Forvaring med videre.

3. Hvo i samme Consistorio skulde være Notarius, saasom dertil requireres en Mand, som har studeret og er verseret in Theologicis, hvorom nok kunde gjøres Forslag, dersom vidstes, hvad han for sin Umage, som vil blive stor, kunde nyde. Vel formener de, at enhver Person, som efter Consistorii Recommendation nyder Vocation, kunde give, om Kaldet var af de bedste, 2 Rdlr, af de middelmaadige $1\frac{1}{2}$ Rdlr, af de ringeste 1 Rdlr, som var en ringe Ting imod det, de hidindtil har anvendt paa Rejser frem og tilbage, naar de om Kald har solliciteret, da de nu efter Projecten bliver hjemme, og enhver paa sit Sted ervarte, naar Befordring [forefalder?]. Men som neppe noget Aar over 50 Vocationer forefalder i Danmark og Norge tilsammen, og naar af samme skulde bekostes Brændevad, Lys,

Papir med mere, blev meget lidet eller intet tilbage til Notarii Salarium.

4. Meldes deres Betænkning videre, end i Projectets 10de Post er sket, til Simoni og andre utilberlige Misbrugs Afskaffelse, hvad nærmere Raad dertil kunde være, nemlig at naar en Patron 6 Personer af Consistorio blev recommenderet, han da 3 af dem efter eget Behag udvælger, som for Menigheden skal lade sig høre, og naar det er sket, da ved Ballotering i de ældstes Nærværelse i Kirken dens Navn uddrages, som skal voceres. Mens om og hvorvidt dette kan synes at ophæve Patronens Frihed i hans jure, vil falde større Betænkning.

5. Og som det vil være temmelig længe, før nogen suffisant Tal kan have af Studenterne, som af Consistorio kunde recommenderes til vacerende Kald, saasom de fleste ere langt borte, og ingen skal ville underkaste sig ny examini eller tentamini for dette Consistorio, uden han nogen Tid tilforn har forbedret sine Studia Theologica, saa var fornøden, at i den udgaaende Forordning nogen Anstalt gjordes med dens virkelige Efterkommelse paa $\frac{1}{2}$ Aars Tid fra Forordningens Dato, at den imidlertid overalt baade i Danmark og Norge kan publiceres, og fornøden Anstalt om Alting gøres.

Conseillet formener, at 1. 2. 3. 4. 5. Puncter vil bero paa kongelig allernaadigst Resolution, om det foreslagne ny Consistorium skal introduceres eller ej.

6. Og som Hs. Mj.s allernaadigste Befalning melder om examinibus, saa de derunder kan have Aarsag at forstaa de examina ordinandorum, som af enhver Biskop forrettes i sit Stift strax for Ordinationen, saa indstilles til Hs. Mj.s allernaadigste Resolution, om ikke Biskopperne burde anbefales at holde saadanne examina i 3 eller 4 af de lærdeste gejstlige, som bor i Byen derhos, deres Overværelse, paa det dermed rigtig og uden al Mistanke kunde tilgaa.

Hr. Gehejmerraad Blome formener ej at være skadeligt, at Biskopperne efter Forslaget holdt saadanne examina i 3 eller 4 af de lærdeste gejstlige deres Overværelse.

Hr. Gehejmerraad Ahlefeldt ligesaa.

Hr. Gehejmerraad Lente har derimod intet at sige, saa-

fremt Hs. Kgl. Mj. behager saaledes at forandre Biskoppens Embede fra Loven, som det Biskoppen allene befaler.

Hr. Gehejmeraad Krabbe: dette kunde nok forblive ved sædvanlig praxin og Loven, som herom gjør udtrykkelig Anordning til 2. Cap. 3 art. 2 pag. 211 et pag. 213 art. 5.

Hr. Grosz Canceler ligesom Hr. Gehejmeraad Krabbe.

7. Iligemaade var vel fornøden, at Bisperne alvorligen blev befalede ikke at tage nogen Foræring eller Gave af nogen Ordinato, under hvad Prætext det og være kunde, hvorved fattige Personer i høieste Maader betynges, og Forargelse gives.

Conseillet formener, at dette kunde forblive ved Loven og Forordningerne, hvor al Skjænk og Gave forbydes, vid. Lovens 2 Bogs 17 Cap. 16 Art.

8. Og som det er at befrygte, at den af Hs. Kgl. Mj. allernaadigst anordnede Ed, som af ordinandis skal fordres, maatte paa nogle Steder være bleven efterladt og forsemt, saa ervarter de Hs. Kgl. Mj.s Vilje, om noget om denne Post saavelsom om foregaaende skal indrykkes i Forordningen, hvorom de ikke har understaaet dem noget i Projectet at indføre uden kgl. special allernaadigst Befaling.

Conseillet formener, at om nogen slig Forsemmelse hos nogen vedkommende kan specificeres og bevises at være underløben imod Loven og Forordningen, da burde det straffes og her efterkommes.

Biskoppen D. Henr. Bornemand indleverer allerunderdanigst hvad Difference der er imellem de committeredes og hans Tanker udi den til Forordningen om Studenternes Examine og Vocation til Præstekald opsatte Project, og i 3de første Articler om bedre Anstalt og Beskikkelse ved Examina, er med dem enige i alle Maader, ønsker ikkun at Censurerne over de omhørte Prædikener maatte efter gammel Skik heller ske i Kirkerne offentlig end i Husene hemmelig, saasom slige offentlige Censurer ere nyttige for omkringstaaende Studenterne, som hører, hvad i den aflagte Prædiken roses eller lastes, og derefter kan rette sig i deres Prædikener.

Mener allerunderdanigst, at til mere Forsikring paa deres Dygtighed, som kaldes, kunde paa ny et alvorligt og skarpt Examen anstilles over alle dem, som Kald søge eller til Kald antages; men at dertil et nyt Consistorium Ecclesiasticum skulde indrettes, dertil findes aldeles ingen Fornødenhed, eftersom det Seminarium af smukke og dygtige Subjectis, som de andre committerede intenderer til, kunde nok have af de Specificationer og Fortegnelser, som holdes over de ordinaire examina, og kunde nok Alting hermed ske til Fornøjelse, og det ordinaire Consistorium forrettes ved de ordinaire Theologos og examinatores, eller om Hs. Kgl. Mj. vil dertil endnu befale og forordne flere, uden at dertil behøves andre Innovationer, ny Sessioner eller Protocoller eller Vidtløftigheder, som det ny Project omformelder; hvilket har forvoldet, at, som han ved mundtlige Demonstrationer ved 4 Conferencer ikke har kunnet formaa de andre fra de ny Tanker, han da har unddraget sig fra Værket, og forhaaber at Hs. Kgl. Mj. selv skal allernaadigst befinde samme Værk at være 1. ganske unødvendigt; thi hvad examina og de dygtiges Udledning, som i Projectet 4de og 5te Punkt meldes om, angaar, da synes saadant et Consistorium aldrig at behøves, saasom alt det, som i samme Consistorio skal forrettes, derved sker enten efter Loven nu allerede virkeligen paa sin Maade, eller og kan anordnes herefter at ske tilbørligen ved de dertil brugelige og sædvanlige Midler og Veje, og det langt snarere, end ventes kan ved de ny foreslagne Inventioner, saasom her er Consistorium for Professores og alle Faculteter med alle Pertinentier og Væsen, her er Consistorium for Præster, Skole- og Kirketjenere, her holdes Consistorium 4 Gange om Aaret i Ægteskabssager efter Loven, saa dette Consistorium vil blive som det 5te Hjul paa Vognen, som ingen trænger til.

2. At være et ganske nyt og i disse Riger og Lande ganske usædvanligt og ubrugeligt Værk, som man maaske vil laane fra andre Stæder eller Republiqver, men ikke strax kan accordere med kronede Regjeringer og Riger eller være kompatibel med Hs. Mjs Royauté og det absolute souveraine kongl. Dominio.

3. At være et Værk, der vil kuldkastré Landsloven, kongelige Forordninger og Rescripter i mangfoldige Poster.

4. At være et unyttigt og mere skadeligt end tjenligt Værk, saasom derved vil foraarsages Ophold og Sendrægtighed i Kaldenes Beskikkelse, saasom først skal Vacantserne fra hver Sted notificeres Consistorio, saa skal 6 af Seminario præsenteres, hvilke Patronen vil høre alle, og deraf den bedste udvælge; skal nu disse Prædikener tillige med den udvalgte egne Proveprædiken ske allene om Søndagen og af én Person allene og ej flere paa én Dag, saa ses, hvorlænge saadant vil vare, foruden til Examina, Rejser, Breves Omvexling og andet; derforuden ses ikke nogen Anledning af Guds Ord til den i den 7de, 9de, 10de og 11te Punkter foreslagne Distinction, at Lærere considereres enten efter Menighederne selv eller efter Menighedernes Tilstand og Importance, eller efter ældst og yngst Indskrivelse, men det umulig kan altid blive ved visse indtegnede og indskrevne Personer.

Herunder har Kongen egenhændigt skrevet:

Nachdemmahlen Wir desz Conseils Sentiment, und insonderheit nach denen Meisten votis conform mit Unsern Sentiment befunden, als Wir gleichfalsz über der 4 Theologen neü eingegebenen puncten entworffen haben, so befinden Wir weiter nichts darüber zu erinnern.“

Overensstemmende med Conseilets Betænkning og Kongens Beslutning udgik der følgende kongelige Skrivelse til Kommissionens Medlemmer, hvori de vel takkes for deres velmente Forslag, men hvori der tillige tilkjendegives dem, at man ingenlunde ønskede radikale Forandringer i det bestaaende, men kun læmpelige Ændringer, hvorhos tillige Udkastet til en Forordning angaaende en bedre Indretning af den theologiske Examen sendtes dem til Betænkning¹⁾:

„Til Doctor Henrik Bornemann, Dr. Ped. Jespersen, Dr. Hans Wandal, Dr. Hector Gotfried Masius og Dr. Frants Julius Lützens om at indgive deres Betænkning til en Forordning om Vocation til Prædikeembedet.

Frederik IV. V. G. t. Vi give eder hermed allernaadigst tilkjende, at vi have eftersat eders til os indgivne allerunder-

¹⁾ Kongebrevet er meddelt efter Sjællandske Tegnelser. Nr. 55, Fol. 467.

danigste Betænkende om at faa afskaffet de skadelige Misbrug og ulovlige Handeler, som ved Vocationer til Præsteembeder paa mange Steder i vore Kongeriger tvertimod Loven og andre kongelige udgangne Forordninger foregaar, og deraf allernaadigst fornummet eders Flid og Nidkærhed for at faa retsindige Prædikanter til Menighedernes Tjeneste beskikkede, som vi i kgl. Naade optager. Men som vi aldrig have haft udi Tanker at indrette et Consistorium Ecclesiasticum, som udentviul en og anden Vidtløftighed vilde bringe tilveje, ej heller at betage Patronis deres Jus vocandi, men alleneste at afskaffe al Misbrug, som derved kunde foregaa; vi ogsaa skulde formene, at hvis Professores Theologiæ ved Studenters Examen uden Personers Anseelse med Nidkærhed gjør deres Embede, [og] Bisperne saavel ved den sidste Examen, før Ordinationen sker, observerer det samme, som ellers om Præsternes Forhold udi deres Embede tager nøje Omsorg og Information, der aldrig kunde have Mangel paa dygtige og skikkelige Præster: Saa have vi vores allernaadigste Mening og Tanker om samme kristelige Værk i hosfølgende Project til en Forordning eder villet tilskikke, hvilket I med god Agtsomhed med hinanden haver at gennemgaa og os eders allerunderdanigste Betænkende forderligst at tilstille, om noget derudi kunde være at forandre, enten med at tage fra eller at sætte til, og hvad det kunde være, førend Forordningen i Tryk udgaar. Og som nogle af eder ere af de Tanker, at de Theologi, som examinerer, en særdeles Ed skulle gjøre, saa er vores allernaadigste Vilje og Befaling, at I samtlige med hinanden strax tilsammen træder, og da projecterer en Formular til den Ed, som Examinatores i saa Maade bør at aflægge, hvilken Formular, saasnart I den haver forfattet, I os allerunderdanigst haver at tilstille. Dermed etc.

Frederiksborg d. 4. Septembr. 1706.“

Enden paa Forhandlingerne, hvis videre Gang ikke er mig bekendt, blev, som ovenfor er bemærket, Udstedelsen af den kgl. Forordning af 1. Avgust 1707, hvorved Forholdet for længere Tid ordnedes og en i flere Henseender grundigere og paalideligere theologisk Embedsprøve ind-

førtes. Det nærmere angaaende denne Forordning tilligemed nogle Bemærkninger om de Forandringer, Prøven senere er undergaaet, forbeholdes til en senere Meddelelse.

Tillæg.

1.

Christian mett gudtz naade Danmarckis, Norgis, Wenndis oc Gottis Konning &c.

Wor synderlige gunst tiilffornn, wiider att wii nu skicke tiill wortt Slott Kiøpenhaffn thenne breffuiszere Her Pouell, som skall ther studere, oc haffue wii loffuitt att wiille lade beserge hannom mett wnderholling paa ett aars Tiid, Thij bede wij etther oc begere, atti wiille lade forffare, om hand icke kand fange kost wdj Helligesthus, om ther fattis nogen aff thee tolff studenter, som forordineret ere att skulle haffue theris wnderholling, hand thaa kand ther fange syn wnderholling, oc ther som thet icke kand skee, attj thaa lade hannum gaa wp paa scriffuerstuen paa wortt slott Kiøpnehaffn oc haffue synn wnderholning tiill saa lenge att hand kand fannge kost wdj Helligesthus, oc attj wiille bestille thet saa, att hand maa fange ett kamer vtj Helligesthus, som hand kand [haffue] syn werelse vdj. Ther mett skeer oss synderligen tiill Willie. Beffallendis etther gud, Schreffuitt paa wor gard W...gordtt søndagen Misericordia Domini Aar etc. Mdxlvj (c: 9 Maj 1546). Wnder wortt Signett.

Udskrift:

Oss elskelige Hr [Eske Bilde vor Mand] Raad oc stadt[holder i Kiøpnehaffn].

(Noget beskadiget Original i Gehejmearkivet.)

2.

Her Niels Morsing sogenne Prest tiill Budom Kiercke oc Her Augustinus sogene prest tiill Huerup wdj Thye Bleff forloffuedt att motte drage tiill studium, som her Epther föllger.

Wij Chrestiann thenn tredie &c. Gior alle witherliggt, att ephertbij thenne Breffuiser Her Niels Morsing sogene

prest Er tiill sindtz at wille giiffue seg tiill Elth Vniuersitet paa nogen tiidt ther att studere oc legge wiider windt paa seg wdj bogelige konster, Tha haffue wij wnth oc tiilstedt Oc nu mett thette wort obenne breff wnde oc tiillstede, Att forne Her Niels maa giiffue seg fran synn sogenn oc studere, Dog saa att handt skall skicke hans sogenne mendt enn goedt forstandig personn tiill enn Capellann, then som superintendenten kiender ther goedt fore, som wdj hans stedt thenn stundt handt studere(r) kandt giøre sogenne folckedt theres Rette tiilbørlig thieneste bode indenn kierckenn och wdenn, som enn sogenne prest bør att giøre synne sogenne Folck, Oc skicke seg boede wdj lerdom Oc leffnidt som tiilbørligt er. Thij forbiude wij alle Ehuo thee hellst ere eller were kunde Serdeles wore foggeder Embitz mendt Oc alle andre forne Her Niels her emodt paa forne Budom sogenn Eller nogenn synn Rette preste Renthe, thenn stundt att handt studere hosz nogen Vniuersitet, att hindre Eller wdj nogenn maade forfang att giøre, Vnnder vort hylleste oc naade. Actum Aalborg thenn 30. Augusti Anno 1558.

(Tegnelser over alle Lande, Nr. 5. Fol. 401.)

3.

Frederich thennd Anden mett Gudz naade Danmarcks, Norgis, Wendis og Gottis Konning &c.

Wor synderlig gunst tilforn, Wiider, att effther thij Gud almechtiste haffuer kallitt Mester Kield Jull, som var Superintendent i Wiiborg stigt, haffuer Capitelit vdj Wiiborg, mett alle Prouesterne ther vdj Stichtett vduald oc kaldet thenne breffuiser, Mester Peder Tøgerszen, til Superintendent att were ther samestedz, Oc hannom til oss forskickitt att schulde giøre sin Eed. Tha paa thett att inthelt skulde forsømmes, som til Guds ere oc Religionens forbedring kand were, haffuer wij for nøttigt oc gott anseett, Att hand aff ether bliffuer offuerherdt oc Examineret førre hand til samme befaling bliffuer aff oss samteckt oc Confirmerit. Thij bede wij ether oc begiere, Atj strax foretager forne Mester Peder Tøgerszen, hannom mett fliid offuerherer oc Examinerer, Oc all leylighet grundelig forfarer, Oc mett hannom strax vdj Morgen tilschriuffuer Oss ethers wintnisbyrd, Om hand til

same Superintendents Embede oc kald Er duelig oc god, Oc thet, Gud til ere, Oc Religionen til beste, er bequem at forestaa, at wij oss ther effther kunde haffue att rette. Ther mett gior i oss synderligen till wilge. Schreffuitt paa wort Slott Frederichsborg then 27. Maij Aar &c. Mdlxxij. Vnder wortt Signet.

Udskrift:

Oss elsk^e Hederlig oc Hoglerde mend Rectorj, Doctoribus, Magistris Oc menige Professoribus, vdi wort Vniuersitet, i wor kiøbsted Kiøpnehaffn.

(Original i Konsistoriets Arkiv, Pakken Nr. 184.)

4.

Di Høylerde i Kiøbenhaffn fick breff Studenternes testimonia anrørendis.

Christianus quartus.

Wor synderlig gunst tilfornn, Wiider att effterdj wij Naadigst haffuer ladet forordne, att wdj Prestekald i Synnderlighed schall hedensees til de Testimonia, Personnerne haffuer saauell fra Vniuersitetit som fra dieris priuato preceptori, Thj bede wij eder oc wille, Attj effter thenne dag haffue i Agt, att samme testimonia icke Annderledis befindis were gifne end som forne Personners Leffnit och Lerdomb kannnd tillstede och forschylde, Saa frempt i icke der till Sielff wille suare &c. Dermed &c. Haffniæ den 13. Septembris 1621.

(Sjællandske Tegnelser, Nr. 21. Fol. 595.)

5.

Her Jørgen Braaed fick beuillning paa 2 aars thid att drage uden Landz att Studere.

Christian 4. G. A. W. att wi aff Synderlig gunst och naade Naadigst haffuer beuilgett och thillatt, och nu med dette Vort obne breff beuilge och thillade, att Oss Elschel. Hederlig och Wellerd Mand Her Jørgen Braad, Sogneprest udi vor Kiøbsted Wordingborg, maa effter hans flittig och wnderdanigst anfordring begiffue sig her udaff Rigett og paa udenlandtz Vni-

versiteter att forbliffue Sine Studia att Continuere och forfremme paa halff anden Aars eller thou Aars thid i dett allerlengste, och dog i des medlerthid nyde huis Prestelig rente och rettighed der kand falde aff Samme Wordingborg och tilliggendis Sogner, och skall hand deremoed were thillforpliggt att holde en goed dygtig person, som Samme kald kand betiene, emedens hand derude forbliffuer, saa der formedelst hans frauerselse inted forsemmis. Forbiindendis alle och en huer forne Her Jørgen Braad heremoed efftersom forskren staaer att hindre eller i nogen maader forfang at giøre vnder wor Hyldeste och naade. Frederichsborg dend 15. Octobris Anno 1622.

(Sjællandske Registre, Nr. 17. Fol. 318.)

6.

Uddrag af Acta Consistorii angaaende den theologiske Attestats.

1. April 1630.

Literæ Regiæ om Attestatione bleff leest¹⁾, och schall Rector althid dirigere negocium och Examen haalldes in Consistorio, enten Rector kand verre tilstede eller iche. Och loffuede M. Niells Pedersen adt verre en af Examinatoribus dett förste Semestri, och 2 schall tages aff die andre facultatibus. Och schall exscriptum literarum Regiarum ophenges i Closteritt, och Juventus der henvises alio programme, hvor præcipua momenta schall indføres och tryches.

13. April s. A.

Rector gaff thilkiende, huorledes quatuor numero futurorum baccalaureorum haffuer omnium nomine verret hoes hannem och giffuet thilkiende, adt Edictum Regium de Attestatione skulle vere nimis strictum et rigidum, om Baccalaurej jam promoti schulle subjiceris ulteriori Examine. Huilchett Martinus Gutmandinus vedgich och indlagde med 3 Andre, Nemlig Nicolao Jacobi, Samuele Erasmi och Albino omnium nomine, libellum supplicem in eandem sententiam. Omnium itaque consensu

¹⁾ Brevet var af 7. Nov. 1629, men paa Grund af Pesten havde Universitetets Virksomhed i nogen Tid været saa godt som standset.

Martinus Gutmandinus tanquam os coeterorum ob contumaciam et immodestiam rejectus, tanquam indignus, qui hisce Baccalaureatus honoribus ornetur, licet ob doctrinam totius senatus iudicio prius omnibus coeteris prælatus sit. Et una monitus ne tam cito ab Examinatoribus ad functionem aliquam approbetur. Quæsitum est ab omnibus coeteris, an Edictum Regium de attestatione et Examine pro functione Ecclesiastica vel Scholastica¹⁾ improbarent. Negarunt id ad unum omnes. Fassus tamen est Albinus, se libellum supplicem composuisse. Et manum Rectori porrexit Martinus Gutmandinus, se præstare, donec constiterit de Magistratus voluntate, quid hoc in negotio ulterius velit fieri.

22. Maj s. A.

D. Wormius proponeret om en aff sine discipulis adt verre Hører paa Sorøe, om dette er icke noch, adt hand haffuer verret ett Aahr her i Academiæt, efterdi hand kommer thill Sorøe. Bleff suarett, hand schall icke der verre in Academia, men Hører i Scholen der, dog ingen maa bekomme officium scholasticum, uden hand haffuer continueret in Academia i 2 Aahr.

3. Juni s. A.

De, som ere promoti Magistri oc haffue her tagett gradum, skulle icke videre examineres, saa fremt mand icke tviffler paa deres profectu in re sacra; men de, som andensteds fra promoti indkomme, skulle sistere sig examini, at mand om deres Religion oc profect kand vere vis. Og naar her efter Candidati Magisterij examineres, daa skulle Doctores Theologiæ synderligen examinere dennem in lectione Biblica et locis communibus, og giffue act paa, at ingen admitteres uden de, som ere idonei.

6. Avgust s. A.

M. Stenius Conrector udi Lund begierer publicum Academiae testimonium, spørís de attestatione. Professores formener, efterdi hand nyligen er examineret, den tiid hand promoverede in Magistrum, oc hand udi samme Examine sine profectus publice in consistorio declarerede, at da kan ingen tviffuell være, om hannem kand testimonium publicum bevilges.

¹⁾ Her er et ulæseligt Ord.

1. Oktober s. A.

De som giffue sig til Examen efter Kongl. Majest. Breff, oc bliffve ob extremam ruditatem rejeceret, skulle ikke maatte komme til Examen igien, inden et halfft Aar er forløben efter de bliffve rejeceret.

15. Juni 1631.

Petrus Johannis begierer publicum testimonium sine Attestatione, efftersom hand icke vil continuere studium theologicum, men drage udenlands oc begive sig ad aliud Studium. Men bleff hannem afslaget.

8. Februar 1632.

Finita concione bleffue Professores thilstede, som vare i Kirken, oc proponeret Rector om en Studiosus Petrus Marebeck, Hører i Ribe, kunde faa publicum testimonium, som hand nu begærer, effterdi hand icke paa Academiet haffuer studeeret, men efftersom hand var kommen thill Riber Skole, mens Cæsariani vare i Landet, kom hand facta pace hid att deponere, oc drog strax bort igien thill Skolen, saa hand intet paa Academiet haffuer været, vidre end der hand sich siden Attestationem. Bleff sluttet, at H. Canzelers mening her udi skulle vides.

Til Oplysning kan hidsættes følgende Brev fra Biskop Jens Dinesen Jersin i Ribe om denne Sag (efter en Afskrift i kgl. Bibl.):

Magnifice Dn. Rector, Vir admodum Reverende et excellentissime, frater in Jesu Christo sincerrime.

Officii ratio, si scribendo tibi importunus fuero, me excusabit. Nam Petrus Marebechius de testimonio Academiæ publico vos jam sollicitat: quoniam vero de conatu ejus ambigo, quod rem haud frequenter usitatam postulet, præsentî tamen tempori admodum necessarium, paucissimis rationes ipsius perstringere censebam. Ante quinquennium, ut opinor, ex discipulo Scholæ Ripensis collega factus est. Incidit interea tempus illud Cimbriæ nostræ difficillimum, in quo, quantum turbæ præsentés patiebantur, officii partibus non defuit, at cum hoc incommodo, quod interea sine civis Academici jure esse necesse habuerit; quod tandem approbato excell. dn. Professoribus et rev. dn. Examinatoribus profectu, una cum attestacione, ante annum et semestre, ni fallor, impetravit. Tenuitas rerum ipsum ad labores scholasticos statim retrusit: in quibus gula industriam cum fidelitate morumque honestate mihi probavit, scholæ Rindcopiensis, cujus duæ tantum sunt classes, moderationi præfeci. Nunc ab ecclesia Vorbassensi et Grenensi ad sacrum ministerium est vocatus, quam conditionem nemo fere propter tenuitatem ambit. Sed destituitur testimonio publico.

Fortunæ ejus igitur jam in manibus vestris videntur sitæ : hoc autem persuasus sum, Vos ipsi nequaquam defuturos, quantum salvis legibus poteritis : idcirco neque multis onerari Vos petendo volo : tantum hoc addo, propter bene et fideliter fructuoseque navatam juventuti operam, ac pie honesteque omnium testimonio apud nos transactam vitam, hanc testificationem denegare flagitanti, me religioni habuisse. Tota autem ipsius spes in eo vertitur, labores scholasticos pro tempore studii Academici numerandos, id quod vestræ prudentiæ committo. Constitutio quidem ea ante aliquod tempus, ni fallor, valuit, amiseritne vigorem per novellam aliquam, haud satis mihi constat; de tuo autem Magnifice Dn. Rector studio et in me amore satis constat, cujus causa tantum facies, quantum licebit. Vale Vir Reverende et Clarissime cum bono domus dei diu incolumis. Scribebam Ripis d. 28. Januar. An. J. Chr. 1632.

T.
Janus Dionys. Jersinus

Udskrift til Prof. theol. M. Johannes Erasmus (Brochmand)
Kjøbenhavns Universitets Rektor.

11. Februar s. A.

Efftersom M. Rector hafde talit med Cancellario anlangende Pet. Marbech, om hannom motte beuigis publicum Testimonium, haffuer Cancellarius cum Senatu Academico det beuilget, effterdi Personen var skickelig oc lenge tient, hen ved femb Aars tid, i Skoletieneste. Siden var Kaldet ringe, som hand kaldis til, saa mand icke lettelig skulle kunde faa nogen anden der thill. Derforuden thilholde novellæ constitutiones, att totus Senatus Academicus maa in tali casu giøre nogen Dispensation.

17. Marts s. A.

Petro Johannis, som skal uere Prest paa Ferrøe, maa beuigis publicum Testimonium, endog hand icke haffuer her paa academiet continueret sine 2 Aar.

7. April s. A.

Skal M. Wolfgangus Rhumannus oc M. Joh. Christophorus examinere med Theologis pro attestatione for dette halffue Aar.

Blev sluttet, att den Professor, som er Academiæ Notarius, skall icke haffue Partes in hoc examine, formedelst hand paa de Dage, naar examen holdis, gemeenlig haffuer att bestille, oc ellers er nocksom occuperet.

14. April s. A.

Gaff Rector thilkiende, att **M. Johannes Christophorus** icke kunde haffue partes in examine Theologico, formedelst hand Løffuerdag oc Onsdag, naar examen holtis, haffde sine Lectiones som en Pædagogus att uare paa, huorfore udi hans sted bleff forordned **M. Jacobus Finckius**.

31. Maj 1633.

Lod Rector erfare hos Professores, om **M. Hans Skytte**, **M. Jens Søffrensen** oc **M. Hans Friisz** maae bekomme Testimonium publicum Universitatis sine ulteriore examine. Da bleff suaret, att eftersom saadant er nogle gange paa Consistorio thillforn beuilget, thil med de nu nyes ere examinerede¹⁾, saa oc ingen tviffuell om dennom er, att de daa Testimonium Universitatis maa bekomme.

23. Juni 1634.

Om een studiosus **Petrus Christierni Humblus** kunde bekomme sitt testimonium publicum, efterdi hand ickon haffde været ett halfft Aar her paa Academiæ. Dog bewiste hans Privatus Præceptor **Dn. M. J. Brøchmannus**, att der hand Ao. 1629 kom først till Academiæ, och eett halff Aar derefter pesten begyndte at grassere, haffuer hand forføigett sig uden lands, och der studeret halffanden Aar: Siden er hand hiembkommen, och haffuer været Nobilium^{*} quorundam informator paa Soer Academiæ udi tuo Aars tidt. Huor hand ochsaa haffuer bekommen sin attestation, som **Dn. D. Christianus Matthiæ**, Theologus ibidem, och **Dn. M. Nicolaus Schelderupius** haffde subscriberet 7. Augusti Ao. 1633. Siden haffuer hand været Rector Scholæ Neoburgensis in Fionia, och haffuer **Dn. Episcopi D. Johannis Michaelij Honestatis ipsius et Fidelitatis testimonium** derpaa. Efter slig leylighed kunde ingen siunes billigt at were, att testimonium publicum skulde hannem negtes.

24. Januar 1635.

Bleff hans May. breff, een ny Fundatio, anlangende Studerterne udi Regentzen, lest²⁾.

¹⁾ Nemlig inden de tog Magistergraden.

²⁾ Det ovenfor (S. 627—30) meddelte Brev af 9. Januar 1635 om Prædikeøvelser.

21. Febr. s. A.

Proponerede Mag. Dn. Rector, at der haffde weret atschillige Studiosi hosz hannem och begerede testimonia publica, som icke haffde lenger studeret end 2 Aar: Wilde derfor wide, om die motte bekomme deres testimonia, effterdi att Hans May. breff icke endnu war divulgert, de continuandis integrum triennium studijs, thi de haffde bekommet deris attestation. Bleff suaret: effterdi lex nondum promulgata neminem obligat, och det samme Regium edictum icke kand promulgeres, førend Regentzen bliffuer ferdig: da kunde professores icke billigen att were erachte, att deris testimonia skulle dennom forholdis.

11. April s. A.

Spectabilis Dn. Decanus, M. Jac. Matthiæ et M. Thom. Bangius succederer Dn. M. Rhumanno et Dn. M. Finckio in examine pro attestatione udi dett efterfølgende halffue Aar.

28. Juli s. A.

Skall skriffuis alle Dn. Episcopis till, at hereffter ingen skall maa ordineris, uden de haffde attestationem exercitij et profectus concionatorij.

Skal dett samme indføris vdi programmate, som skal anlægis, att Studiosi effter ferias kommer ad consueta exercitia, inprimis concionatoria. Thi die, som haffuer allerede fangett deris attestation, dennom schall samme attestation icke got giøres, uden die haffuer peculiarem attestationem donorum in concionando.

11. Maj 1636.

Zacharias Olai, efftersom hand haffuer gode dona concionandi, och haffuer bekommet kaldsbreff att were Skibsprest vdi hans Maytts Flotta, kand han, licet absente privato præceptore Dn. D. Plumio, ita urgente necessitate, bekomme demission; dog schall hand schaffe sig testimonium privati Præceptoris, naar hand kommer tilbage aff Reigsen igien.

18. Juli 1638.

Bleff sluttet, att her effter skall Pædagogi verre med att examinere till attestationem theologicam, at all umage skal icke henge paa nogle faa.

¹⁾ A. C. 9. Sept. s. A. gjentages, at Notarius skulde tilskrive Bisperne det samme, »oc schall huer dennom sendis itt patente der hos«.